

Overzicht GKC 2007-2013

Overzine

Magazine van de Groene Kennis Coöperatie
met de resultaten van zeven jaar GKC-programma's

7 jaar
13 programma's
200 projecten
Kijk ook op www.groenkennisnet.nl/projecten

Wat heeft het opgeleverd?

**Snel producten vinden
voor elk onderwijsniveau**

**Alle netwerken
per programma in kaart**

Overzine

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding	4
Infographic	6
Colofon	86
Legenda	87

Met indexering
van materiaal en
onderwijsniveau bij
ieder project.
Legenda
zie pagina 87.

Programma's

Programma Voeding en Gezondheid	8
Projecten Voeding en Gezondheid	10
Netwerk Voeding en Gezondheid	12
Programma Ketens en Agrologistiek	14
Projecten Ketens en Agrologistiek	16
Netwerk Ketens en Agrologistiek	18
Programma Plant	20
Projecten Plant	22
Netwerk Plant	24
Programma Internationalisering	26
Projecten Internationalisering	28
Netwerk Internationalisering	30
Programma Ondernemerschap	32
Projecten Ondernemerschap	34
Netwerk Ondernemerschap	36
Programma Multifunctionele Landbouw	38
Projecten Multifunctionele Landbouw	40
Netwerk Multifunctionele Landbouw	42
Programma Leven Lang Leren	44
Projecten Leven Lang Leren	46
Netwerk Leven Lang Leren	48
Programma Natuur en Landschap	50
Projecten Natuur en Landschap	52
Netwerk Natuur en Landschap	54
Programma Groene Kennis voor Burgers	56
Projecten Groene Kennis voor Burgers	58
Netwerk Groene Kennis voor Burgers	60
Programma Regionale Transitie	62
Projecten Regionale Transitie	64
Netwerk Regionale Transitie	66
Programma Dier	68
Projecten Dier	69
Netwerk Dier	72
Programma Dierenwelzijn	74
Projecten Dierenwelzijn	76
Netwerk Dierenwelzijn	78
Programma Paard	80
Projecten Paard	82
Netwerk Paard	84

Samenwerken loont!

In Terug- en Vooruitzine, de magazines die we in 2012 uitgaven, hebben we teruggeblikt en vooruitgekeken. We lieten zien dat innoveren gaat met vallen en opstaan. Dat het groene onderwijs bomvol gedrevenheid en ambitie zit en dat de samenwerking binnen de groene onderwijskolom -van vmbo tot wo- en met het werkveld en de omgeving steeds beter op gang komt. We konden hierdoor mooie voorbeelden laten zien van projecten waarin samen gewerkt wordt aan innovatie en kennisverspreiding.

Het groene onderwijs wil de samenwerking tussen de instellingen en vooral ook met de buitenwereld verder uitbouwen. Met het eigenaarschap van innovatie dichterbij de instelling en in de regio. Deze nieuwe fase betekent dat de Groene Kennis Coöperatie stopt en dat de samenwerking invulling krijgt via nieuwe vormen. Denk aan Onderwijsvernieuwingprogramma's, Centers of Expertise, Centra voor Innovatief Vakmanschap, Meerjaren Investeringsplannen, maar ook aan de (nieuwe) Groene Tafel.

We hebben daarom reden te over voor een overzicht van alle projecten die met Kigo-gelden vanuit het ministerie van Economische Zaken opgezet zijn: Overzine. Maar Overzine is meer dan een opsomming. We laten zien dat de projecten resultaten hebben opgeleverd voor verschillende doelgroepen (vmbo tot wo) en met verschillende soorten producten: van dossiers en websites, tot docentendagen en tijdschriftartikelen. Dit kun je per project in een oogopslag zien, doordat dit met icoontjes wordt weergegeven.

Daarnaast wordt in Overzine per programma inzichtelijk gemaakt welke netwerken er zijn opgebouwd en dat die ook weer leiden tot nieuwe initiatieven. Bij wie moet je bijvoorbeeld zijn met vragen over gezonde voeding en welke websites zijn belangrijk voor dierenwelzijn? In de gedrukte editie vind je een verwijzing naar de netwerken die in de online uitgave helemaal uitgewerkt zijn.

Dat samenwerken binnen de GKC veel heeft opgeleverd moge duidelijk zijn. De credits hiervoor gaan naar de scholen. En dan voornamelijk naar de medewerkers die deelgenomen hebben aan de vele projecten. We hopen dat deze initiatiefrijke medewerkers ook in de nieuwe situatie hun weg zullen vinden en dat we er met zijn allen voor blijven zorgen, dat het groene onderwijs samen met zijn omgeving werk maakt van aantrekkelijk onderwijs.

Gerlinde van Vilsteren
Directeur Groene Kennis Coöperatie

Kenniscirculatie en innovatie voor actueel en aantrekkelijk onderwijs

We gaan samen het groene kennissysteem verbeteren. Dat was de ambitie van de gezamenlijke groene kennisinstellingen toen ze in 2006 de Meerjarenaafpraak 'Kennis voor kwaliteit van leven' afsloten met de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Die verbetering was nodig, zo werd breed onderkend. De verbindingen tussen de AOC's, HAO-instellingen en Wageningen Universiteit onderling en tussen deze instellingen, onderzoek en bedrijfsleven waren de afgelopen decennia sterk verwaterd. Om de mondiale koppositie van de Nederlandse agribusiness te behouden was een revitalisering van het groene kennissysteem dringend gewenst. De blik moest van binnen naar buiten.

Innovatieplatform

Met die Meerjarenaafpraak was de basis van de Groene Kennis Coöperatie (GKC) gelegd. Zij ontwikkelde zich tot het innovatieplatform van de gezamenlijke groene onderwijsinstellingen. Via de GKC werkten de instellingen aan kenniscirculatie en innovatie. Ze werden daartoe in staat gesteld door 'de Groene Plus', die het Ministerie van LNV (tegenwoordig EZ) voor dit doel beschikbaar stelde via verschillende subsidieregelingen. Door de projecten van de scholen ging kennis weer stromen. Binnen scholen, tussen onderwijs en onderzoek, bedrijven en naar de samenleving. Groene sectoren en maatschappelijke organisaties versterkten met deze

'groene' kennis hun innovatievermogen. Voor de groene onderwijsinstellingen leidde deze gerichtheid op de buitenwereld tot vernieuwing van hun onderwijs. Er kwamen nieuwe opleidingen, bestaande opleidingen werden geactualiseerd en gedurfde onderwijsconcepten gelanceerd. Bovendien fungeerde de praktijk in toenemende mate als leeromgeving waardoor het onderwijs een stuk aantrekkelijker werd voor leerlingen en studenten.

Samenwerken

De periode van de eerste Meerjarenaafpraak (2006-2010) stond vooral in het teken van hernieuwd kennismaken.

Van, voor en door

De Groene Kennis Coöperatie (GKC) is van, voor en door de groene onderwijsinstellingen. Alle groene onderwijsinstellingen zijn lid van de GKC en zijn betrokken bij de uitvoering op alle niveaus. Dat organisatieprincipe resulteert in een voor Nederlandse onderwijsbegrippen uniek samenwerkingsverband.

Programma's

Om het innovatieproces op de groene onderwijsinstellingen te ondersteunen, werden programma's opgezet die inhoudelijk aansloten bij specifieke domeinen in de groene sectoren of opkomende groene thema's. Deze programmateams werden bemenst door experts uit alle groene onderwijsinstellingen en in een aantal gevallen uitgebreid met onderzoekers. De teams die deze programma's uitvoerden, hadden de opdracht om belangrijke ontwikkelingen rond hun thema in kaart te brengen, te interpreteren welk belang ze voor het onderwijs hadden en om innovatie op de scholen te stimuleren. De programma's en

hun netwerken zijn naar de toekomst geborgd via de onderwijsvernieuwingsprogramma's en in andere samenwerkingsstructuren.

Draagvlak en stimulans

De deelname van de groene onderwijsinstellingen in programmateams heeft de aandacht vergroot voor innovatie binnen de scholen en als stimulans om zelf innovatieprojecten te starten, al dan niet met het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Het betekent dat het overgrote deel van de programma's en projecten vraaggestuurd door de onderwijsinstellingen en partners zelf werd bedacht en uitgevoerd. Dat in de programmateams en in projecten mensen uit verschillende onderwijsinstellingen en organisaties aan de slag gingen, heeft nog een ander positief effect opgeleverd. Het gaf een belangrijke impuls aan de samenwerking op inhoud binnen de groene kenniskolom en juist op inhoud zit bij docenten veel enthousiasme. Samenwerking vaak ook over meerdere onderwijsniveaus heen. De netwerken die daardoor ontstonden zullen hun waarde in de komende jaren bewijzen.

Groene onderwijsinstellingen haalden via de GKC de banden met onderzoek, ondernemers, omgeving en overheid aan en versterkten hun onderlinge relaties. Bij de invulling van de tweede Meerjarenaafpraak (2011-2015) legden scholen het accent op samenwerken met bedrijven en organisaties in hun directe omgeving. In deze tweede fase kwam ook de aansluiting met Human Capital Agenda (HCA) van de Topsectoren Agro & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Met het bedrijfsleven maakten de gezamenlijke groene onderwijsinstellingen afspraken om tot een goede aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt te komen voor deze economisch belangrijke sectoren. Het groene onderwijs heeft de blik naar buiten gericht. Om de volgende stap te zetten in de groeiende samenwerking zijn de subsidieregelingen vereenvoudigd, is de bestuurlijke aansturing geïntensiveerd, ook met het bedrijfsleven, en worden de ondersteunende functies meer vraaggestuurd gepositioneerd. De aanjaagfunctie van de GKC is daarmee volbracht.

Groen Kennisnet

Innoveren en uitwisselen van kennis vraagt inspanning van mensen en van een goede digitale infrastructuur. Groen Kennisnet (GKN) voorziet in die digitale infrastructuur. Dit online platform verzamelt en ontsluit via een geavanceerde zoekfunctie groene kennisbronnen voor onderwijs, bedrijfsleven, onderzoek, beleidsmakers en geïnteresseerde burgers. Die vinden daar vakbladartikelen, leermiddelen, video's, boeken, rapporten en websites.

Thema- en onderwijsportaal

Voor de programma's van de GKC vervult GKN een ondersteunende rol via het themaportaal. Samen met de programma's onderhoudt GKN themapagina's waarop kennisbronnen over onderwerpen van deze programma's ontsloten worden. Deze pagina's blijven onderhouden na stopzetting van deze programma's. In het Onderwijsportaal van GKN vinden docenten voor alle vakrichtingen een startpagina die toegang geeft tot online materiaal voor gebruik in lessen. Van kant-en-klare toetsen tot streaming video's, praktijkkaarten tot digitale bronnen.

Netwerken

Naast het ontsluiten van kennisbronnen, biedt GKN gedetailleerde informatie en resultaten over de innovatieprojecten die de groene onderwijsinstellingen de afgelopen jaren met 'Groene Plus'-subsidie hebben uitgevoerd. Verder bevat GKN een Groene Kennissenbank die informatie over organisaties en personen in het kennisdomein voedsel en groen ontsluit. Personen kunnen zich zelf registreren en daardoor voor collega's vindbaar worden. Met deze kennissenbank wil GKN de netwerkvorming in en rond de groene kenniskolom faciliteren.

GKN is een dienst van de GKC. Met de stopzetting van de GKC wordt GKN overgedragen aan Wageningen University. De governance komt bij de Groene Tafel, de nieuwe collectieve bestuurlijke overleg- en samenwerkingsstructuur van het groene onderwijs.

www.groenkennisnet.nl

Waar wissel ik informatie uit?

Kennisuitwisseling en innovatie is uiteindelijk mensenwerk. Mensen, die vanuit een verschillende achtergrond met elkaar het gesprek aangaan, gedeelde belangen benoemen en aan de slag gaan om actuele kennis en inspirerende leeromgevingen in het onderwijs te realiseren. Samen vormen zij een netwerk.

De programmateams hebben veel geïnvesteerd in het opbouwen en onderhouden van hun netwerk. De innovatieprojecten en Groen Kennisnet zijn daarbij instrumenten die het netwerk ondersteunen. De netwerken van de programmateams zijn als product minder tastbaar dan een leermiddel, maar het effect van de netwerken werkt zichtbaar door naar de toekomst. De netwerken van mensen leiden tot nieuwe samenwerkingsvormen in centra of onderwijsvernieuwingprogramma's. Het verdient ook aanbeveling om vanuit alle betrokken partners blijvend te investeren in deze netwerken om het groene onderwijs extern georiënteerd en responsief te houden.

Sector

Het werkveld van de opleidingen bestaat uit bedrijven, overheid en maatschappelijke organisaties. Het is belangrijk voor het onderwijs om te weten wat de ontwikkelingen zijn in het werkveld. Is er behoefte aan meer of anders opgeleide mensen? Welke elementen in het curriculum zijn onderbelicht?

Collega's

De vakcollega's van andere onderwijsinstellingen, ook op andere onderwijsniveau's, zijn een bijzondere bron van kennis voor programmateams. De collega's hebben samen een goed beeld over de ontwikkelingen en welke kennis en leermaterialen er al zijn.

Digitale platforms

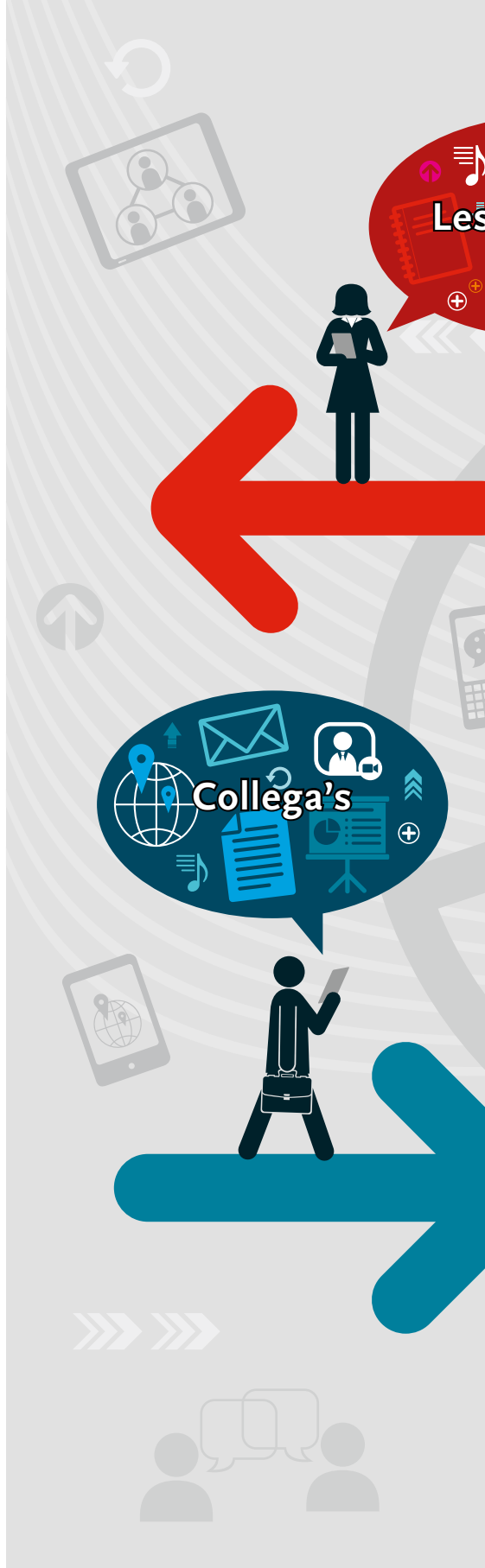
Veel kennis is gepubliceerd en online vindbaar. Het onderwijs gebruikt deze platforms om zelf kennis op te halen en om kennis te delen via met name Groen Kennisnet.

Lesmateriaal

Er is veel lesmateriaal beschikbaar en er wordt actief onderling gedeeld.

Nieuwe kennis

Er is het nodige te winnen met kennisuitwisseling van bestaande kennis en leermiddelen. Toch is het ook nodig om de nieuwste kennis af te tappen vanuit onderzoek of bedrijfsleven en geschikt te maken voor onderwijs. Samen met Wageningen UR zijn daarvoor verschillende mogelijkheden.

smateriaal

Nieuwe kennis

Digitale platformen

Sector

Voeding en Gezondheid

Het programma Voeding en Gezondheid heeft bijgedragen aan hoogwaardig en innovatief onderwijs in voeding en gezondheid dat snel reageert op actuele omgevingsvragen. Gezond, veilig en duurzaam geproduceerd voedsel, een gezonde leefstijl en duurzame consumptie en voldoende goed opgeleide mensen voor de voedingssector waren en blijven daarbij thema's. Dit programma vindt een vervolg in het Onderwijsvernieuwingprogramma Voedsel en Consument.

Aan het woord

Willianne van der Heijden, *programmaleider*

‘Voeding is meer dan levensmiddelen-technologie’

“Het programma heeft ervoor gezorgd dat nieuwe thema's steviger op de kaart zijn gezet”, zegt programmaleider Willianne van der Heijden.

“In projecten zoals Zorgzame voeding, Platform verduurzaming voedsel en Van voedselstrategie naar Werk-In-Uitvoering is er bijvoorbeeld meer verbinding gekomen van voeding met zorg en duurzaamheid.”

“Er zijn ook verbindingen gelegd met externe netwerken via de zogenaamde hub-club”, legt ze uit. Op verschillende plekken in Nederland hebben foodexperts uit het onderwijs aansluiting gezocht met reeds bestaande foodnetwerken (zoals Innexus, Innofood en Food Valley) en nieuwe knooppunten in kaart gebracht (regio Venlo en regio Flevoland). Ook het Voedingscentrum is steeds meer betrokken bij de projecten, net als brancheorganisatie FNLI, GGD's en regionale ziekenhuizen.

Integrale aanpak

De inhoud van de opleidingen is volgens Van der Heijden nu anders. In de programmaperiode is met name in het groene hbo een meer integrale aanpak van het thema voedsel gerealiseerd. “Voeding is er nu meer dan levensmiddelentechnologie. Dat spreekt meer potentiële studenten aan omdat het breder is dan technologie. Er is immers veel belangstelling voor een gezonde leefstijl en voor de effecten van voeding op gezondheid. Een project zoals **Weet wat je eet en eet wat je Weet** sluit op die belangstelling aan en richt zich op een gezonder aanbod in de schoolkantine.”

In vmbo en mbo ligt deze verbreding volgens Van der Heijden moeilijk omdat de arbeidsmarkt vooral

levensmiddelentechnologen op mbo-niveau nodig heeft. De instroom is er lager dan gewenst. “Smaaklessen vormen één optie om daar verbetering in te brengen. En ook Food4Ever, uitgevoerd op de Floriade, beoogde belangstelling voor productie van voeding te vergroten.”

Netwerken

“De instroom blijft belangrijk aandachtspunt voor het voedingsonderwijs”, denkt Van der Heijden. Er zijn weliswaar veel acties om de instroom te verhogen, zo blijkt bijvoorbeeld uit een inventarisatie van foodinitiatieven in het reguliere onderwijs en bij bedrijfsopleidingen. Die initiatieven ontstaan vaak als reactie op vragen binnen de (regionale) netwerken. “Het is nu zaak om die netwerken te borgen in de Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centres of Expertise”, aldus van der Heijden. “Andere aandachtspunten zijn thema's zoals stadslandbouw, internationalisering in food en het imago van scholen en opleidingen. Die kunnen nog wel een zetje gebruiken.”

Van der Heijden is blij met alles wat het programma heeft opgeleverd. Behalve verbinding en netwerk, en wat er al genoemd is, waren dat ook lesmaterialen en online informatie, bijvoorbeeld via dossiers op Groen Kennisnet. “Daar is veel kennis geborgd.”

Dit programma is één van de vier
Onderwijsvernieuwingsprogramma's (OVP's)
die sinds 2013 actief zijn.

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

De keuze van...
Willianne

Waarom dit project?

- Bewustwording over gezonde voeding bij leerlingen en docenten
- Een leeromgeving waarbij met bedrijven aan praktijkvragen wordt gewerkt
- Inzicht in eigen consumptiegedrag
- Gezondere producten in het kantineaanbod

Project uitgelicht

Weet wat je eet en eet wat je weet

Weet wat je eet gaat voor een gezond en gevarieerd aanbod in de schoolkantine. Leerlingen en studenten kiezen nog te vaak voor vaak goedkopere snacks en frituur. Projectdeelnemers willen hen verleiden tot een bewustere keuze. Het project begon met een inventarisatie van consumptiegedrag in de kantines van Hogeschool Van Hall Larenstein en Nordwin College in Leeuwarden. Beide scholen ontwikkelden in samenwerking met enkele bedrijven in de regio alternatieven. Roomijs met een vetvervanger, worst met minder zout, en gezondere bakkerijproducten. Ook is van deze producten gemeten hoe de verkoop in de kantine verliep. Naast beide scholen waren cateraar Albron en foodnetwerk Innexus betrokken.

Bijkomend voordeel van deze aanpak is dat leerlingen en studenten zo werken aan reële vragen uit de praktijk. Dit is een goed vertrekpunt voor meer kenniscirculatie tussen groene opleidingen en mkb-bedrijven in de regio. Het resultaat is dan niet alleen dat leerlingen en studenten beter nadenken over hun voeding. Het levert ook een goed leeromgeving op. Hiervan is een dossier beschikbaar op Groen Kennisnet. Op 9 oktober 2013 was er het afsluitende symposium Eetprikkels. Dit symposium fungeert tegelijk als eerste Food-for-thought meeting in het Centre of Expertise Healthy Ageing.

Het project liep van september 2011 tot juli 2013.
Penvoerder van het project is Hogeschool Van Hall Larenstein en partners zijn Nordwin College en Albron en Innexus.

Projecten Voeding en Gezondheid

Naar
legenda

Allergie als gezonde niche-kans

Hbo- en mbo-studenten ontwikkelden en vermarktten tien hypoallergene alternatieven voor voedingsproducten die kinderen met een voedselallergie missen in hun dagelijkse menu.

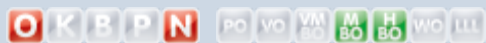
Biologisch koken maakt kennis

Excursies organiseren voor groepen binnen en buiten onderwijs naar biologische landbouw. Maaltijden van biologische producten, klaargemaakt door mbo'ers van ROC Friesland, aansluitend op smaaklessen. Er is een kennisnetwerk voor leraren in groen vmbo en mbo opgezet.

Business Development in de Sapfabriek

De Sapfabriek was een voedingsmiddelenbedrijf waar alle functies werden uitgevoerd door leerlingen. Onderwijs werd zo aantrekkelijker gemaakt en dat draagt weer bij aan meer instroom in foodopleidingen. Bovendien kwam hierdoor meer samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en kennisinstellingen.

Een gezond productassortiment in de schoolkantine

Een gezond assortiment in de schoolkantine draagt bij aan kennis over gezonde voeding en gezonde voedingsgewoonten bij middelbare scholieren. Dit is gerealiseerd in een samenwerking van scholen en de levensmiddelenindustrie. Een neven doel is belangstelling voor voedingsopleidingen stimuleren.

Food & Catering

Doel is verbreding van mbo-foodopleiding tot de opleiding Food & Catering, niveau 2 en 3. Redenen: dalende belangstelling voor traditionele voedingsopleidingen en behoefte bedrijfsleven aan medewerkers met competenties op het gebied van catering, voedselveiligheid en gezondheid.

Food Experience Tour

In de Food Experience Tour lieten leerlingen/studenten van groen onderwijs basisschoolleerlingen kennismaken met voedsel en de relatie met gezondheid. Met bijvoorbeeld een ontdekkingstocht en een kookworkshop. Het project beoogt ook het probleem van overgewicht in Nederland tegen te gaan.

Food safety through Food Safety Culture

De EHEC-uitbraak in 2011 toonde opnieuw het belang van bewustzijn aan voor voedselveiligheid bij mensen die met voedsel werken. De Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit heeft samengewerkt met groen onderwijs om studenten te leren over kwaliteitszorg. Die voerden daarbij zelf inspecties uit in snackbars en supermarkten.

Food4ever

Leerlingen/studenten groen onderwijs maakten lespakketten voor basisonderwijs, onder meer smaaklessen. Doel was kinderen gezonde voeding te laten ontdekken. Tijdens de Floriade namen ruim 6.000 kinderen deel aan de kookworkshop van The Kids University For Cooking.

Hoezo (bio)logisch onderwezen

Inbedding kennis over biologisch landbouw in groene opleidingsprogramma's van De Landstede. Doel: leerlingen kennis laten maken met biologische landbouw.

Inspirerend Biologisch

Biologische landbouw is een groeimarkt. Maar marktontwikkeling, kennisuitwisseling en samenwerking met gangbare landbouw kunnen beter. Ondernemers kunnen op hun beurt profiteren van de innovatieve ontwikkeling in de biologische landbouw. Het project beoogde bewustwording en inspiratie op een proefboerderij in Colijnsplaat.

Integratie Advies & Groen Onderwijs

In het project is de samenwerkingsrelatie zoals die bestond in het befaamde OVO-drieluik, opnieuw opgezet. Want met de veranderde rol van docenten – meer coachend – is de afstand naar de praktijk gegroeid. Via deelname in biologische bedrijfsnetwerken komen docenten en leerlingen dicht bij de praktijk.

Lekker in je vel:

gezonde leefstijlontwikkeling bij kinderen

Groene onderwijsinstellingen werkten samen aan een gezonde leefstijlontwikkeling bij kinderen. Met onderwijscases, waar behalve de (lokale) voedingsmiddelensector ook zorg en sport in werden betrokken, kunnen leerlingen en studenten beter worden voorbereid op een rol als consument.

MKB-Food Network West-Nederland

Met de opzet van een netwerk van MKB-voedings-bedrijven in West-Nederland is kennisuitwisseling over voeding en gezondheid met onderwijsinstellingen, van mbo tot en met wo, bevorderd. Samenwerking met onder meer Syntens en de Food & Nutrition Delta.

Natuurlijk Natural Health

Het project sluit aan op de maatschappelijke trend naar 'natuurlijk en gezond'. Kennis over natural health en functional foods is ontsloten en er is een minor ontwikkeld voor CAH Vilentum. Een basis ook voor onderwijsmateriaal voor mbo en wo.

Onderzoek initiatieven onderwijs en voedingsindustrie

Groen onderwijs en bedrijfsleven, c.q. LTO en productschappen, hebben 24 maart 2011 een manifest getekend over aanpak van dreigende tekorten op de arbeidsmarkt. Streven is afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt, met opleidingen die de ontwikkeling van sectoren ondersteunen.

Regionaal Platform Verduurzaming Voedsel

HAS Hogeschool en Citaverde College hebben MKB-bedrijven in de voedingsbranche geholpen met een methode - de MKB-Foodscan - duurzame bedrijfsvoering toepasbaar en meetbaar te maken. Aan scholen zijn praktijkcases geleverd en er is een module over duurzaamheid en ondernemerschap gemaakt.

Regionale/stedelijke Voedselstrategie

In dit project verkende CAH Vilentum de positionering van regionale/stedelijke voedselstrategie en stadslandbouw in groen onderwijs.

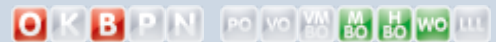
Stadslandbouw, de stedelijke kringloop als inspiratiebron voor nieuwe vormen van landbouw

Vormen van stadslandbouw, landbouwinitiatieven in en rond steden, vragen om agrarische kennis en multifunctioneel vakmanschap in een stedelijke context. In het project is door groen onderwijs in samenwerking met Eetbaar Rotterdam kennis ontwikkeld om deze initiatieven te ondersteunen. Met ook een leerlijn vmbo-mbo-hbo.

Van voedselstrategie naar Werk-In-Uitvoering

Om consumentvertrouwen in voedsel te vergroten moet de relatie producent-consument veranderen met als resultaat een andere voedselstrategie. Onderwijs wil daarbij aansluiten, want het vormgeven van regionale voedselstrategieën vraagt nieuwe competenties bij studenten. In drie regio's zijn initiatieven geïnventariseerd.

Weet wat je eet en eet wat je Weet

Na inventarisatie van het consumptiegedrag in de kantines van Hogeschool Van Hall Larenstein en Nordwin College in Leeuwarden hebben studenten met bedrijven aan gezonde alternatieven gewerkt. Het project wil behalve een gezond en gevarieerd aanbod in de kantine studenten een bijzondere leeromgeving te bieden.

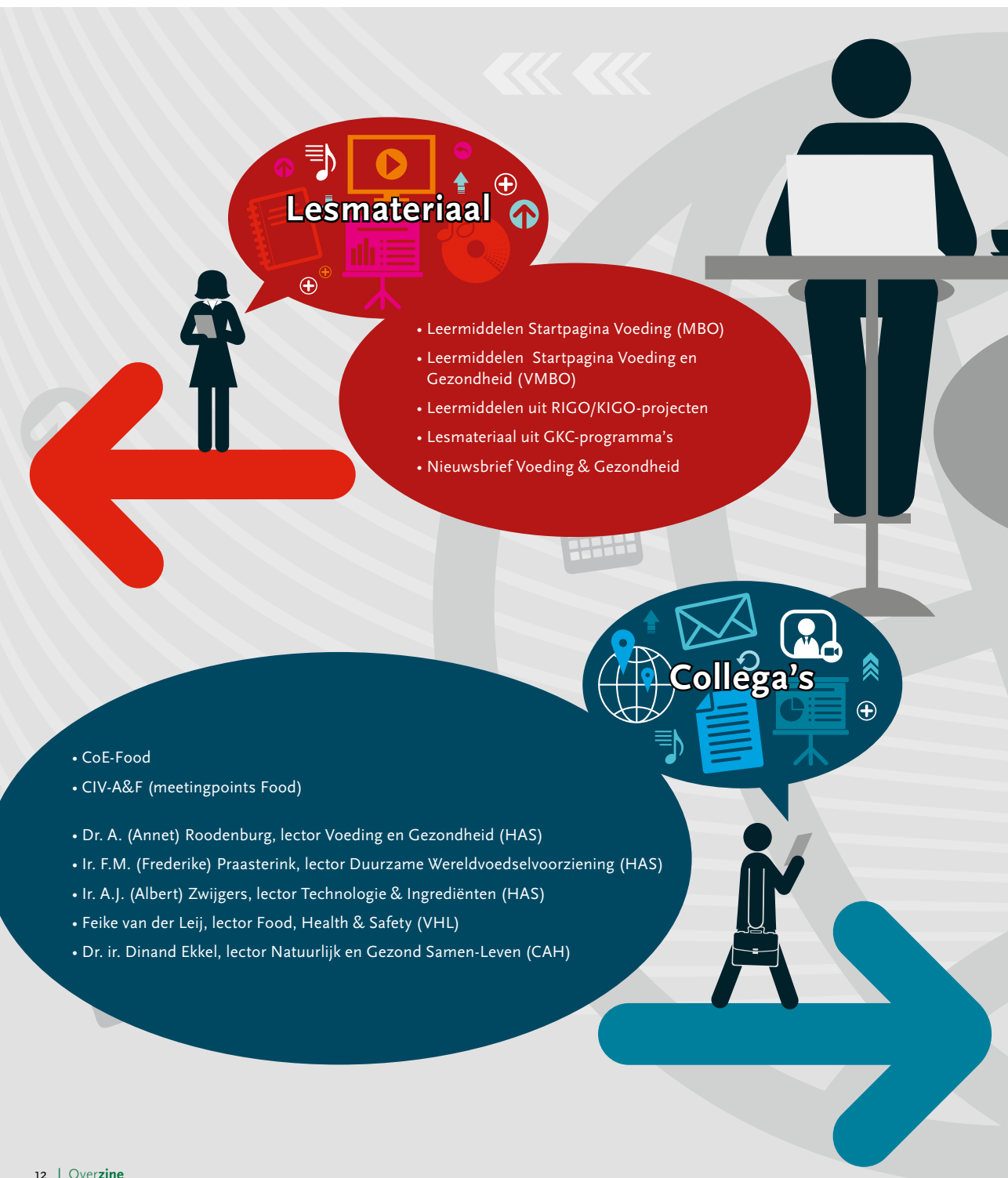

Zorgzame Voeding - Ouderen als Consument

Veel ouderen zijn ondervoed. Onderwijsinstellingen hebben in samenwerking met onder meer GGD kennis over de rol van voeding voor gezondheid van ouderen ontwikkeld en verspreid onder onderwijs, zorg en voedingsindustrie. Het leverde tools op om ondervoeding tijdig te signaleren.

Netwerk Voeding en Gezondheid

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Gerry Kouwenhoven

Digitale platforms

- Foodlog
- Startpagina Voeding & Gezondheid op GKN
- Nieuwsbrief Voeding & Gezondheid

- Topsector AgroFood
- Innexus
- Innofood
- FoodValley
- Food Connection Point
- VersRegio Venlo
- Flevo Food Netwerk (io)
- GGD
- Voedingscentrum
- Diverse ziekenhuizen
- FNLI

Sector

Ketens en Agrologistiek

Voedselzekerheid voor de consument is afhankelijk van logistiek. Dat is een motief voor dit programma. Er zijn er meer. Duurzame productie en minder voedselverspilling stellen eisen en de biobased economy biedt kansen. Logistiek is bovendien belangrijk omdat te vervoeren producten kunnen bederven waardoor ze hun waarde verliezen. Deze ontwikkelingen vragen om gekwalificeerde werknemers op het gebied van ketens en agrologistiek. Meer ketenbewustzijn was een belangrijk speerpunt van dit inmiddels afgesloten programma. Dat besef is nu goed doorgedrongen in het onderwijs.

Aan het woord

Gerry Kouwenhoven, programmaleider

*‘Meer bewustzijn
duurzaam handelen
in ketens’*

“Het programma heeft zich ontwikkeld van een ‘projectenmachine’ naar een samenhangend geheel met visie, missie, doelstelling en ambitie”, zegt programmaleider Gerry Kouwenhoven. Dat gebeurde terwijl twee afzonderlijke programma’s Ketenkennis en Agrologistiek werden samengevoegd tot één programma: Ketens en Agrologistiek.

Duurzaamheid

Projecten werden ook steeds concreter. “Daardoor is de aansluiting bij het onderwijs, zowel mbo als hbo, makkelijker.” De onderwijsinstellingen werken nu beter samen, constateert Kouwenhoven. “Ze zien elkaar steeds meer als partners dan als concurrenten.” De betrokkenheid van het bedrijfsleven groeit ook. “Een mooi voorbeeld is onderzoek in opdracht van het Platform Agrologistiek over de transportkilometers binnen de local-for-local-keten.”

De samenhang in het programma vertaalt zich naar een pakket activiteiten waarin duurzaamheid een vanzelfsprekend uitgangspunt is geworden. “Bedrijven zien niet alleen een maatschappelijke druk, maar ook de economische noodzaak om duurzaam te zijn”, zegt Kouwenhoven. “Bovendien hebben jongeren duurzaamheid vaak hoog in het vaandel.”

Behalve bedrijven en jongeren zijn docenten een belangrijke doelgroep voor het programma Ketens en Agrologistiek. Ze kunnen gebruik maken van actueel lesmateriaal. “We willen ook met docent-events zorgen dat de ontwikkelingen op dit thema op het netvlies staan bij hen.”

Effect

Het bedrijfsleven wordt betrokken via onderzoeksprojecten die studenten uitvoeren. Of bijvoorbeeld in een kenniswerkplaats zoals in het project ketenmakelaar stad-landbouw. De onderzoeksprojecten voor bedrijven hebben volgens Kouwenhoven op verschillende terreinen effect. “Docent en student gaan de school uit en het bedrijf komt de school in.” Het project van de ketenmakelaar gaat nog een stapje verder. Want dat project legt een brug tussen onderwijs en agrarische ondernemers met initiatieven in de stad op het gebied van eten. Een bijzonder project dat hier extra aandacht mag hebben.

Het hele programma leidt samengevat tot meer bewustzijn bij leerlingen en studenten over het belang van duurzaam handelen in ketens en logistiek en tot meer kennis op dit terrein. Er liggen nu allerlei lesmaterialen, zoals presentaties, business cases en zelfs een leergang ketens voor docenten. “Op Groen Kennisnet is bijvoorbeeld een dossier over beperken van voedselverspilling te vinden”, zegt Kouwenhoven. “Zeer de moeite waard.”

Dit programma is sinds 2013 als netwerk in gewijzigde vorm doorgegaan in het Onderwijsvernieuwingprogramma Voedsel en Consument.

De keuze van...
Gerry

Waarom dit project?

- Verspreiding van de methode 'kenniswerkplaats' in onderwijs
- Focus op actueel en relevant thema 'Eten in de stad'
- Initiatiefnemers in de stad en agrarische producenten daarbuiten hebben baat bij de inzet van onderwijs
- Docenten ontwikkelen zichzelf als coach of ketenmakelaar
- Kenniswerkplaatsen mogelijk trekpleister voor meer stedelijke jongeren naar groen onderwijs

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

De ketenmakelaar Stad - landbouw

In de grote steden zijn veel voedselinitiatieven van jonge ondernemers, burgers en (zorg)instellingen om vanuit een andere beleving met eten om te gaan. Bijvoorbeeld meer local for local, een andere aanbieding van eten of communityvorming rondom eten. Veel initiatiefnemers hebben geen agrofoodachtergrond of verbinding met agrarische ondernemers in de regio. Het doel van dit project is die verbinding te leggen.

Een methode daarvoor is de kenniswerkplaats. Door zich te verdiepen in ondernemers- en ketenvraagstukken leren leerlingen en studenten daar wat er speelt in de stad. Ze onderzoeken hoe agrarische ondernemers hierop in kunnen spelen.

Zo'n methodiek vraagt nogal wat van het onderwijs. Bovendien moet de kennis en ervaring die de studenten en begeleidende docenten opdoen met nieuwe belevingen rondom eten doorstromen naar het onderwijs.

Een training authentiek bedrijfsleren, opgezet binnen het project, kan helpen bij die doorstroming. Verder denken de projectdeelnemers aan seminars om ondernemers te betrekken en sociale media om leerlingen en studenten aan te trekken. Een ander resultaat is dat docenten van verschillende instellingen, mbo en hbo, worden geschoold tot coach of ketenmakelaar. Zij leren werken met zo'n kenniswerkplaats.

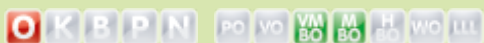
Het Kigo-project, gestart op 1 september 2012, duurt nog tot 31 augustus 2014. In Holland Delft is penvoerder. Projectleider is lector Woody Majers. Andere deelnemende onderwijsinstellingen zijn Clusius College, Edudelta Onderwijsgroep, Hogeschool Van Hall Larenstein en Wellantcollege. Ook Kiemkracht is betrokken, in advies en ondersteuning bij het leggen van verbindingen tussen ondernemers, onderzoek, onderwijs en overheid.

Projecten Ketens en Agrologistiek

Naar
legenda

Agrologistiek en Transport

De glastuinbouw heeft behoefte aan medewerkers die naast een chauffeursdiploma kennis hebben van opslag en vervoer van groene, levende producten. Vmbo, mbo en regionaal bedrijfsleven hebben samen aan werving gedaan. Er is een mbo-opleiding Agrologistiek opgezet.

Beperken Voedselverspilling, Waarden van Voedsel in de Ketens

Terugdringen van voedselverspilling in de voedselketen draagt bij aan duurzamere voedselproductie en bespaart kosten. Het thema is geïntegreerd in groen onderwijs, onder meer in projecten bij foodopleidingen. Doel is meer kennis, bewustwording en gedragsverandering bij jongeren en bedrijven.

C2C in het groene onderwijs

Uitgangspunt bij Cradle to Cradle (C2C) is maximaal hergebruik en opwaardering van grondstoffen en materialen. Het onderwijs in Greenport Venlo wil leerlingen kennis van C2C bijbrengen. Scholen in de regio accepteren C2C als leidend principe. Op de Floriade is de C2C-awareness vergroot.

De ketenmakelaar Stad – landbouw

In de grote steden zijn veel voedselinitiatieven van ondernemers, burgers en (zorg)instellingen om anders met eten om te gaan, bijvoorbeeld meer local for local. Er zijn kenniswerkplaatsen vormgegeven die ondernemers uit de stad verbinden met agrarische producten in de regio.

Een energierijk gebeuren

Om de uitstoot van CO₂ terug te dringen, wil de overheid naar 20 procent duurzame energie in 2020. In samenwerking met Ondernemers, Onderwijs, Onderzoek, Overheid en Omgeving heeft kenniscirculatie plaatsgevonden in het project 'Energierijk gebeuren' en via kenniswerkplaatsen.

Greenport Venlo, Ketenkennis en Agrologistiek

Greenport Venlo wil het kennis- en innovatieklimaat verbeteren met een regionaal steunpunt voor ketenkennis en agrologistiek. Onderwijs is gevraagd voor de onderwijsparagraaf daarin. Activiteiten zijn ondergebracht in GreenBrains, een kennistransferpunt voor groen onderwijs.

Maatschappelijk Verantwoorde Ketens, passend als een puzzel

Een vervolg op maatschappelijk verantwoord ondernemen zijn maatschappelijk verantwoorde ketens. Docenten moeten kunnen omgaan met de complexiteit van conflicterende belangen in die ketens. Er is een leergang voor docenten ontwikkeld op basis van geïnventariseerde kennis.

Scholings- en kennisimpuls logistiek Rivierenland

Bedrijven in de agrologistiek, distributie en transport werken meer samen om deze economisch belangrijke sector te innoveren. Voor een innovatieve opleiding van logistiek personeel hebben Helicon Opleidingen Geldermalsen en ROC Rivor Tiel een nieuwe bbl-opleiding opgezet.

The Fresh Food People

Door aandacht voor traceerbaarheid en veiligheid van voedsel stijgt de vraag naar competente fresh & food-medewerkers in de versketen. De benodigde kennis agrologistiek en fresh is geïnventariseerd. Andere resultaten zijn e-learningproducten, leermiddelen voor mbo'ers en docententrainingen in ketenbeheer, kwaliteit en voedselveiligheid.

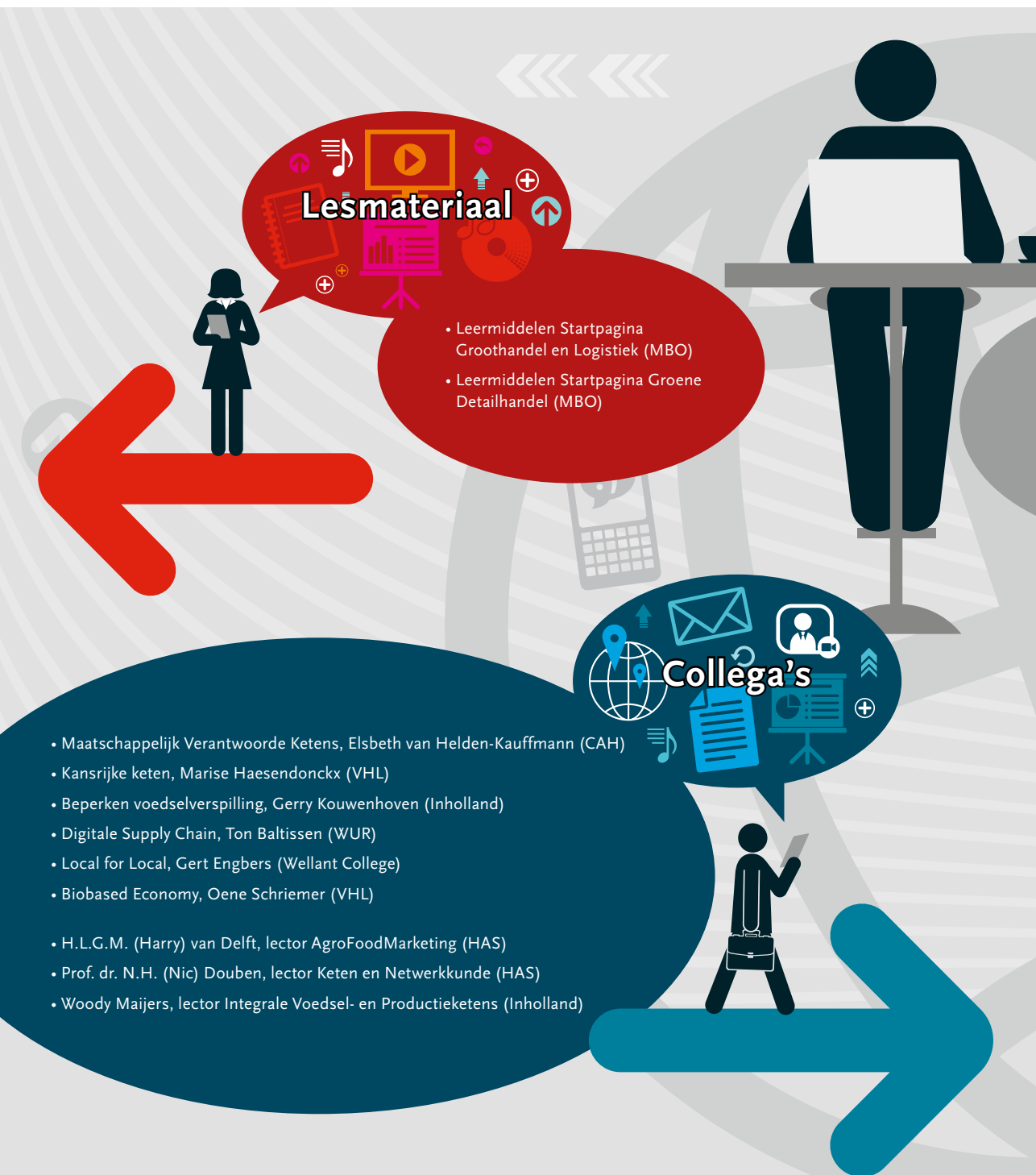
Virtuele aanvoerketens in de voedselkolom VAV123

VAV staat voor virtuele aanvoerketens voedselkolom. Daarmee wordt verwezen naar webgebaseerd lesmateriaal dat mbo- en hbo-studenten leert over agrologistiek, een computersimulatieprogramma. Dit heeft inzicht in de effecten van tactische beslissingen in tomaten- en varkensketens vergroot.

Netwerk Ketens en Agrologistiek

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Gerry Kouwenhoven

Digitale platformen

Netwerk Agrologistiek

- Netwerk Agrologistiek (voorheen Platform Agrologistiek)
- Publiek-private samenwerking

Sector

Het programma Plant is nauw verbonden met de topsectoren AgroFood en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Daarvoor is een human capital agenda (HCA) opgesteld om te zorgen voor goed gekwalificeerd personeel, aansluitend bij de huidige en toekomstige behoefte van het bedrijfsleven. Het programma, dat in 2013 overgaat in het Onderwijsvernieuwingprogramma Productie en handel Plant, draagt bij aan de HCA met betere en aantrekkelijkere opleidingen.

Aan het woord

Jan-willem Donkers, *programmamaleider*

‘Onderwijs kijkt nu meer naar buiten’

“Scholen trekken nu veel meer met elkaar op”, zegt programmamaleider Plant Jan-willem Donkers. “Ze doen dat zowel horizontaal als verticaal, dat wil zeggen aoc’s onderling en met hogescholen in de regio. Met nieuwe verbindingen is niet meer iedere school het eigen wiel aan het uitvinden. Dit vertaalt zich nu ook in de Centra voor Innovatief Vakmanschap (CIV) en de Centres of Expertise (CoE’s).”

“Het programma Plant ontwikkelde zich van een projectenbundel naar denken in netwerken”, vervolgt hij. “Veel projecten waren gericht op die netwerken. Bijvoorbeeld het dossier Agritechniek, een project waarin groen en niet-groen onderwijs samenwerkten. De resultaten van dit project worden nu toegepast in samenwerking met de Demokwekerij Westland.”

Ketengericht denken

“Er zijn verschillende samenwerkingsverbanden gevormd die verder gaan dan het inhoudelijke niveau, zoals het Agro Opleidingshuis, de Fruitacademie en de Bollenacademie. Doordat er meer contacten zijn, is er wederzijds meer openheid gekomen.” Een verdienste van het programma is dan volgens Donkers ook dat onderwijs nu meer naar buiten kijkt. “Er is meer betrokkenheid bij bedrijfsleven, te zien bijvoorbeeld in de samenwerking in de Groene Hart Academie, Greenport Horti Campus of in de regio Venlo. Allemaal initiatieven waarin de gouden driehoek van onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven samenwerkt aan regionale ontwikkelingen.” “De betrokkenheid van externe partners heeft in het onderwijs ook geleid tot een verbreding van de inhoud. Plantaardige productie heeft zich zo ontwikkeld tot keten- en consumentgericht denken.”

Bijeffect

Projecten hadden soms een bijzonder bijeffect. Donkers noemt de Virtuele Klas, begonnen als project voor het mbo, maar met Wurks-middelen is er een toepassing van wetenschappelijke gewasmodellen gekomen. Bollen Know how. “Dat leidde ertoe dat meer leerlingen zich inschreven voor de mbo-bollenteelt opleiding in Hoorn. Of het project rond Seedproduction en Plantbreeding in Noord-Holland. Er werd in samenwerking met de Seed Valley een module ontwikkeld voor mbo. “Die wordt nu meegenomen naar de CIV en krijgt bijvoorbeeld uitwerking in het Clusius lab in Hoorn.”

“Voor de toekomst is aansluiting bij de meerjaren-investeringsplannen van scholen belangrijk, koppeling aan CIV’s en CoE’s en ook de organisatie van kennisdagen en masterclasses. Daar kun je studenten, docenten en ondernemers op de hoogte te brengen van actuele ontwikkelingen en kennisuitwisseling bevorderen tussen onderwijs en bedrijfsleven.”

De keuze van...
Jan-willem

Waarom dit project?

- Mooie samenwerking van onderwijs en bedrijfsleven in de regio Seed Valley
- Een praktijkvoorziening met nieuwe vormen voor praktijkleren
- Maatschappelijke en sociaaleconomische relevantie in de regio, en ook nationaal en internationaal
- Specialistisch lesmateriaal op plantenveredeling en seed breeding

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

MBO Seed Production en Plant

Nederland heeft een internationale positie in plantenveredeling, vermeerdering en productie van plantaardig uitgangsmateriaal, maar instroom en kennisniveau van leerlingen en studenten blijven achter bij de vraag. Met het oog op beter praktijkleren is de bestaande praktijkvoorziening Zwaagdijk uitgebreid met een kas voor seed production. Doel is specialistisch mbo+ onderwijs voor de veredelings- en vermeerderingssector te bieden en ook meer instroom te krijgen.

Het project begon met een inventarisatie van de kennisbehoefte in de sector en samenstelling van onderwijsmodules. Er is een pakket gemaakt waarvan praktijkopdrachten uitgevoerd moesten worden in de praktijkleervoorziening. Dat pakket had vier thema's: ontwikkelen van een ras, zaden behandelen en testen, telen van zaden en ondersteunen van de veredelaar vanuit het laboratorium.

In het project is allereerst de vmbo-leerlingpopulatie op aoc's geënthousiasmeerd voor de sector. De modules zijn ook aangeboden aan de decanen van de vo-scholen in Noord-Holland.

Het project liep tot september 2013. Het heeft onder andere met ondersteuning van het Ontwikkelcentrum lesmateriaal gerealiseerd en ook instroom en contacten. Daarmee is het nu niet afgelopen. Penvoerder Clusius College en betrokken onderwijsinstellingen, CAH Vilentum en Wellantcollege, blijven zich met bedrijfsleven - vertegenwoordigd in de Stichting Seed Valley, NAKTuinbouw en AB Noord-Holland - inzetten voor meer instroom.

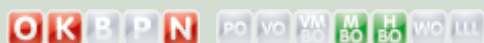

Projecten Plant

Naar
legenda

Aansluiting HBO op Bollen Know How

In vervolg op het project 'Versterking Kennisinfrastructuur Bollensector' was het doel voor de tuinbouwsector naast contacten met mbo nu ook aansluiting met hbo te realiseren. Resultaten van het project waren o.a. doorstroom van kennis uit onderzoek naar onderwijs en een hbo-minor.

Aansluiting HBO op Kassenklas

Doel was het hbo te betrekken bij een vernieuwde kennisinfrastructuur met bedrijfsleven zoals die plaatsvindt in het project Kassenklas. Daarin voeren leerlingen in een kassencomplex in Zwaagdijk opdrachten uit voor het bedrijfsleven.

Agrotechniek

Onderzoek door Lentiz, de Groene Welle en Edudelta op verzoek van Greenport naar de behoefte van een opleiding die glastuinbouw combineert met techniek. Leverde aanzet voor de opleiding agrotechniek op en lesmateriaal.

Een leven lang leren in de Greenport

Drie aoc's werken met drie Greenports binnen de doelen van Leven Lang Leren aan meer (zij)instroom, maatwerktrajecten en meer uitstroom (in aantal en niveau aansluitend op de vraag).

Green sense

Drie aoc's vergroten in samenwerking met bedrijfsleven en onderzoek de circulatie van kennis op het gebied van energiemanagement en sensortechnologie. Hierdoorbeschikken docenten en leerlingen over actuele kennis.

Greenport Business School

Greenport Business School is een gezamenlijk initiatief van onderwijsinstellingen en bedrijfsleven voor een schoolconcept waar behalve studenten ook zittend personeel opgeleid wordt.

Hortitechnics

Ontwikkeling van een mbo-4-opleiding Hortitechnics, gericht op actuele ontwikkelingen en technieken in glastuinbouw. Bij twee aoc's is de opleiding gestart.

Implementatie Precisielandbouw

Precisielandbouw is door nauwkeurige inzet van meststoffen en gewasbescherming vaak milieuvriendelijker. Ze vraagt behalve een investering, veel kennis. In dit project is onder meer met docentendagen, presentaties en netwerken de aandacht voor precisielandbouw in onderwijs bevorderd. Er was samenwerking met het publiek-private onderzoeksprogramma Precisielandbouw.

International Hortitechnical Knowledge Centers

In het project ontwikkelen mbo-onderwijsinstellingen zich tot internationale kenniscentra met internationale opleidingstrajecten om Nederlandse en buitenlandse studenten op te leiden tot internationaal competente beroepsbeoefenaars in de tuinbouw.

Inzet precisielandbouw

Dit project beoogde coördinatie van onderwijsactiviteiten op precisielandbouw om te komen tot een curriculum en geschikt lesmateriaal voor precisielandbouw. Daarnaast zijn bijscholingsactiviteiten precisielandbouw voor docenten georganiseerd.

Licence to produce

Het project creëert overzicht op de verschillende kwaliteitsborgingsystemen waar glastuinbouwers en andere ketenpartijen mee werken, zoals GlobalGap of HCCP. Dat is gerealiseerd met het DigiGuide-leerpakket, ontwikkeld voor de sierteelt.

Onderzoek mogelijkheden herstart CoP's deel 2

De Communities of Practice (CoP's) zouden aanvankelijk materiaal ontwikkelen voor competentiegericht onderwijs. In 2011 is de financiering stopgezet omdat niet alle CoP's aan verwachtingen voldeden. Bij bepaalde CoP's is doorstart onderzocht, onder meer de CoP In&Outdoor Design.

Planten- en visteelt

Doel was kenniscirculatie over de combinatie vis- en plantenteelt. Uitwerpselen van vissen dienen als voedsel voor gewas (cradle to cradle). Leverde veel kennis op maar economische haalbaarheid is er nog niet. Cursussen visteelt zijn doorontwikkeld tot de opleiding Sportvisserij en Aquacultuur.

Seedbreeding MBO plus

Doel was specialistisch mbo+ onderwijs over veredeling en vermeerdering van planten en meer leerlingeninstroom te realiseren. Na een inventarisatie van kennisbehoefte en ontwikkeling van lesmodules, is de praktijkvoorziening Zwaagdijk uitgebreid met een kas voor seed production.

TopTuinbouw

Edudelta College en Greenport Lentiz ontwikkelden een methode waarmee mbo-leerlingen samenwerken aan kennisvragen uit de praktijk van teeltechniek. Ze ontwikkelden daarnaast in samenwerking met WURKS modules voor plantfysiologie en kasklimaat.

Vakbekwaam gewas beschermen op het bedrijf

Iedereen die beroepsmatig chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt, dient over een vakbekwaamheidsbewijs of spuitlicentie te beschikken. Vijf aoc's produceerden in samenwerking met het Ontwikkelcentrum digitaal lesmateriaal hiervoor. De leerling of cursist voert praktijkopdrachten uit, vult een portfolio en scholen ondersteunen op maat en toetsen.

Versterking Kennisinfrastructuur Bollensector

Doel van het project is het verbeteren van de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt en het vergroten van de instroom in de bollenteeltopleiding. Bovendien is de kennisinfrastructuur geactualiseerd om bij te dragen aan innovatie van de sector.

Virtuele K(l)as

Ontwikkeling van een virtuele leeromgeving over (tuinbouw)techniek. In de Greenportkas Venlo zijn innovaties ontwikkeld en docenten vormen met deskundigen op het gebied van tuinbouw, simulatietechniek en e-learning een expertisenetwerk.

Werken en leren in de kas

Het project wil instroom vergroten in de opleiding plantenteelt in Friesland en van werkzoekenden in de sector in West-Friesland. Het project richtte zich ook op imagoverbetering en leverde nieuwe impulsen voor de toekomst.

Netwerk Plant

Leesmateriaal

- Domeinpagina Plant op GKN
- Leermiddelen Startpagina Plantenteelt (MBO)
- Plant en Productie (VMBO)
- Leermiddelen uit RIGO/KIGO-projecten
- Greenport Horti Campus
- Agro-Opleidingshuis incl. Hortibedrijfsschool
- Prominent Greenhouse Academy

Collega's

- Wageningen UR
- Centre of Expertise - Greenport
- Centre of Expertise - Open Teelten
- Centre of Expertise - Biobased Economy
- CIV T&U
- Han van Kasteren, lector Duurzame Energie en Groene Grondstoffen (CAH)
- Corné Kocks, lector Precisielandbouw (CAH)
- Ir. J.A.M. (Jasper) den Besten, lector Nieuwe Teeltsystemen (HAS)
- Dr. ir. G.J. (Gert-Jan) van Delft, lector Greenport/Biobased Productontwikkeling (HAS)
- Olaf van Kooten, lector Duurzame Verbindingen (Inholland)
- Dr. Hans Derksen, lector Biobased Economy (VHL)
- Rik Eweg, lector Metropolitane Landbouw (VHL)
- Woody Majiers, lector Integrale Voedsel- en Productieketens (Inholland)
- Prof. dr. N.H. (Nic) Douben, lector Keten en Netwerkkunde (HAS)
- Herman Peppelenbos, lector Groene Gezondheid (HAS)
- Harry van Delft, lector AgroFood Marketing (HAS)
- Ir. F.M. (Frederike) Praasterink, lector Duurzame Wereldvoedselvoorziening (HAS)
- Dr. ir. Dinand Ekkel, lector Natuurlijk Gezond Samen-Leven (CAH)
- Gaston Remmers, lector Eco-effectief Ondernemen in een Stedelijke Omgeving (CAH)
- Nelleke Kreike, lector Groene Biotechnologie (Inholland)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)
- Centre of Expertise - Greenport
- Centre of Expertise - Open Teelten
- Centre of Expertise - Biobased Economy

Programmaleider
Jan-willem Donkers

- Greenport Holland
- Syntens/KvK
- Productschap Tuinbouw
- STAP (verenigde groentetelers)
- Greenports Noord-Holland Noord
- Greenport Aalsmeer
- Greenport Boskoop
- Greenport Duin- en Bollenstreek
- Greenport Westland-Oostland
- Greenport Venlo

Sector

Digitale platformen

- Greenport Holland
- Het Groene Plein
- Domeinpagina Plant incl. dossiers op GKN
- Stuurgroep Gewasbescherming/spruitlicentie
- Beeldenbank
- Groenweb
- Agriconnect

Internationalisering

Internationale samenwerking bevordert innovatiecapaciteit en creëert businesskansen voor de groene sector. Het stimuleren van samenwerking tussen internationale agribusiness en groen onderwijs is daarom van groot belang. Daarnaast wordt de agrarische arbeidsmarkt steeds internationaler. Dit vraagt andere competenties van afgestudeerden. Het programma Internationalisering heeft het onderwijs gestimuleerd en gefaciliteerd om studenten voor te bereiden op de internationale arbeidsmarkt. Daarbij werd ook de samenwerking tussen onderwijs en internationale agribusiness bevorderd. Het programma gaat als netwerk door en is betrokken bij meerdere onderwijsvernieuwingprogramma's.

Aan het woord

Ton Stok, programmaleider

'Internationalisering staat in de schijnwerpers'

"Internationalisering is binnen alle onderwijsgeledingen op de agenda geplaatst", vertelt Ton Stok, voormalig programmaleider Internationalisering. "Het is duidelijk geworden dat internationalisering geen synoniem is voor in een vliegtuig stappen, maar dat het een plaats verdient in alle curricula".

Alle niveaus

"We zijn in het groen onderwijs op alle niveaus actief geweest om internationalisering in de schijnwerpers te zetten", aldus Ton Stok. Als voorbeelden noemt hij een masterclass voor vmbo-betrokkenen bij het Platform Internationaal van de AOC Raad, een digitale leeromgeving en de definiëring van internationale competenties op basis van de inzichten en behoefte van het bedrijfsleven. Via het keuzedeel Internationaal krijgen deze met WURKS ontwikkelde competenties een plek in de vernieuwde kwalificatiedossiers. Op deze manier kunnen leerlingen van alle niveaus en opleidingen de keus maken om internationale competenties in hun opleiding op te nemen. "Waar ik vooral trots op ben, is dat een project als 'Internationale Competenties in het MBO' zo belangrijk wordt gevonden door de betrokken AOC's, dat zij hebben besloten het zonder subsidie voort te zetten."

Ook in het hoger onderwijs heeft het programma volgens Stok zijn sporen verdiend. "In het hbo en bij Wageningen UR hebben we samen met Stoas Vilentum en de WUR-leerstoolgroep Educatie en Competentie

Studies bijgedragen aan de verdere structurering van de activiteiten op dit gebied. Daarnaast hebben we als programma bijdragen geleverd aan diverse netwerken zoals Europea, Nord Connect, The Dutch Alliance, ENSI en diverse netwerken waaraan hbo's deelnemen."

Over grenzen

"We zien dat scholen in de afgelopen periode meer naar buiten zijn gaan kijken", stelt Stok vast. Dat strekt zich uit tot bedrijven, overheden, provincies en niet-gouvernementele organisaties buiten de Nederlandse grenzen. "Als gevolg van economische en maatschappelijke ontwikkelingen, kijken scholen anders naar nieuwe mogelijkheden." Gelijktijdig is volgens Stok de betrokkenheid van externe partijen bij het onderwijs gegroeid, ook voor wat betreft internationalisering. "Bijzonder daarbij is, aldus Stok, dat internationale samenwerking onderdeel is van de regio ambitieagenda. "Onderwijs wordt steeds meer een gesprekspartner voor partijen in de regio. Met overheden en bedrijven pakken kennisinstellingen complexe vraagstukken uit de regio aan. Dit concept heeft het programma Internationalisering samen met het programma Regionale Transitie overgezet naar het buitenland. In het project Peat Valley is er een internationale kennisagenda ontworpen voor de veengebieden in zes Noord-Europese landen en worden nu gezamenlijk projecten gestart op basis van gemeenschappelijke thema's.

De keuze van...
Ton

Waarom dit project?

- Inzicht in benodigde internationale competenties van mbo- afgestudeerden
- Internationale competenties worden onderdeel van het mbo-curriculum
- Vier AOC's hechten zoveel belang aan het project dat het met eigen middelen wordt voortgezet

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

Internationale Competenties in het MBO

Vanuit het internationale groene bedrijfsleven werd aangegeven dat de mbo-student te weinig internationale competenties bezit. Een speerpunt van het programma Internationalisering werd daarom het opnemen van internationalisering in het curriculum van de AOC's. De eerste stap daarin is het inventariseren en vaststellen van de benodigde internationale competenties voor het mbo. Eenmaal vastgesteld kunnen zij worden opgenomen in de kwalificatiedossiers.

Binnen het project is een overzicht gemaakt van de internationale competenties die het bedrijfsleven van belang vindt. Met deze internationale competenties in hun bagage, zullen mbo-studenten voldoende toegerust zijn om in een internationale setting aan de slag te kunnen. Hoewel het project is afgesloten, investeren de betrokken aoc's zelf in het vervolg van dit project waarin zij in samenwerking met Kenniscentrum Handel deze competenties binnen het kwalificatiedossier positioneren als keuzedeel Internationaal en daarnaast een leerarrangement Internationale competenties ontwerpen dat op alle aoc's gebruikt kan worden binnen loopbaan & burgerschap.

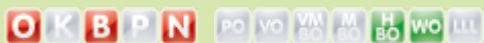
Penvoerder is Wellantcollege. Andere betrokken partijen zijn Clusius College, AOC Terra, Citaverde College, Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool, AOC De Groene Welle, Wageningen UR - Leerstoelgroep Educatie- en Competentiestudies, Aequor, groene internationale agribusiness en de AOC Raad.

Projecten Internationalisering

Naar
legenda

Agri-business in de Balkan

In Servië en Macedonië is behoefte aan internationaal georiënteerde agri-ondernemers. Samen met onderwijsinstellingen in deze landen hebben Hogeschool Van Hall Larenstein en Edudelta Onderwijsgroep de minor 'International Entrepreneurship' ontwikkeld.

Grenzeloos Ondernemen, bijvoorbeeld in Yunnan

MBO Greenport Business & Management en Hogeschool Van Hall Larenstein hebben als pilotproject de sierteelt in de provincie Yunnan in China gekozen om studenten internationaal ondernemen te leren. Hierbij lopen Nederlandse en Chinese studenten gezamenlijk stage in zowel Nederland als China.

Integrale ontwikkeling kernregio Suriname

Suriname heeft Nederland om hulp gevraagd bij de planmatige duurzame inrichting van kernregio's in het binnenland. Samen met de Surinaamse onderwijsinstellingen ADEK en NATIN hebben studenten van de opleiding Tropical Forestry van Hogeschool Van Hall Larenstein een beheerplan gemaakt voor twee dorpsbossen.

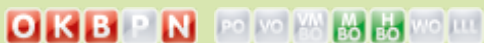
Internationale competenties in het mbo

Mbo-studenten in de agri-business bezitten te weinig internationale competenties. In samenwerking met het (internationale) bedrijfsleven zijn deze competenties vastgesteld en opgenomen in de kwalificatiedossiers waardoor leerlingen mbo groen voldoende toegerust worden om in een internationale setting aan de slag te gaan.

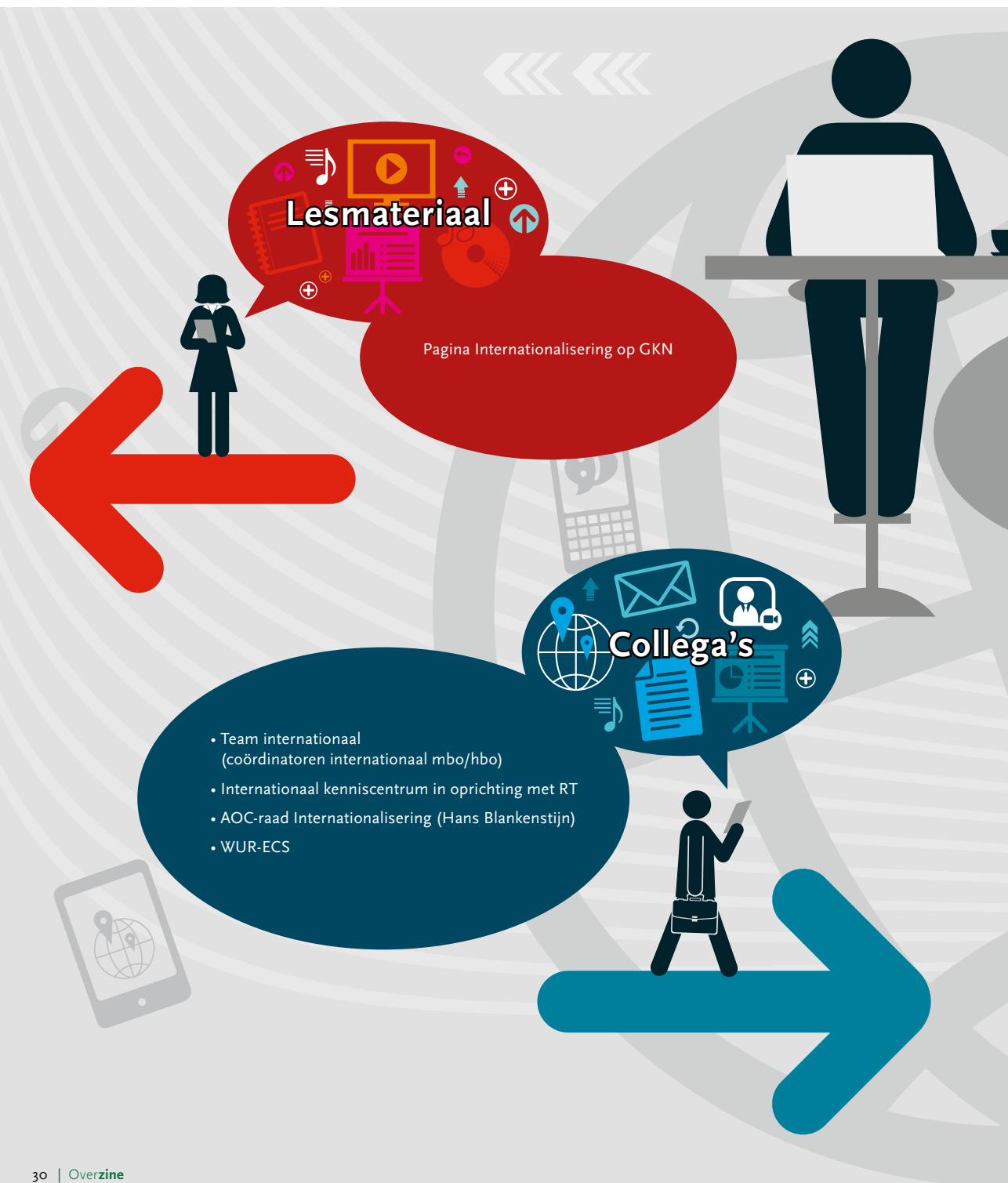
Who's afraid of red, green and blue?

Studenten en bedrijfsleven willen meer aandacht voor het internationale curriculum. In het project zijn competenties van studenten op het gebied van integrale gebiedsontwikkeling (landschap, omgeving en watermanagement) gedefinieerd en ontwikkeld voor het werken in een internationale Europese context.

Netwerk Internationalisering

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Ton Stok

Digitale platforms

- Domeinpagina Internationalisering incl. dossiers op GKN
- Europea

- Geschakeld met CIV/CoE
- Kenniscentra
- Europea-NL
- Europea

Sector

Ondernemerschap

Ondernemerschap is te leren. Voor toekomstige ondernemers zou het daarom een onderdeel van hun opleiding moeten zijn. Bij ondernemerschap gaat het om de taken en verantwoordelijkheden die horen bij het succesvol maken van een onderneming. Vanuit dat uitgangspunt heeft het programma Ondernemerschap zich ingezet om de samenwerking tussen groene kennisinstellingen en opleiders op het gebied van ondernemerschap te verankeren en de (door)ontwikkeling van dit vakgebied in het onderwijs te stimuleren.

Aan het woord

Ernest van den Boezem, programmaleider

‘Ondernemerschap staat nu op de agenda’

“De belangrijkste ontwikkeling, is dat ondernemerschap op de agenda is gekomen van de groene onderwijsinstellingen”, zo constateert voormalig programmaleider Ernest van den Boezem. “Dat geldt vooral voor het groene hbo. Ook in het vmbo zijn mogelijkheden geconstateerd. Daar ligt de nadruk dan meer op een ondernemende houding dan op ondernemerschap. Het moeilijkst in dit opzicht is het mbo. Mbo-studenten zijn vooral gefocust op het vak dat zij aan het leren zijn en ondernemerschap staat nog niet op het netvlies.”

Academie

“Een groot deel van de activiteiten van het programma heeft plaatsgevonden in het kader van de

Ondernemersacademie (www.ondernemersacademie.nl). Daar is door diverse partijen een scholings- en cursusaanbod samengebracht voor studenten, jonge ondernemers en ervaren ondernemers. De samenwerkingsverbanden en netwerken die we hebben verwezenlijkt, zijn hier het duidelijkst zichtbaar. Daarnaast zijn we trots op het Dodo-traject (Docenten Ontwikkelen Doelgericht Ondernemerschap). Dit traject heeft aangetoond dat het voor docenten mogelijk is om in een intensief scholingstraject nieuwe competenties op een nieuw vakgebied te leren. Verder hebben we lesmaterialen ontwikkeld, manifestaties georganiseerd, onderzoeken uitgevoerd en diverse publicaties uitgegeven. De samenwerking van dit programma met WUR-LEI is hierbij waardevol gebleken. Het leidde tot afstemming bij de programmering van onderzoek en onderwijs en waardevolle onderzoeken. Een mooi voorbeeld is de LEI-publicatie ‘Een leven lang leren, Voortdurende ontwikkeling van ondernemerscompetenties in kenniscoalities’.”

Responsiever

“Onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen is ondernemerschap steeds belangrijker geworden. Langdurige dienstverbanden nemen af, jonge mensen staan geëmancipeerder op de arbeidsmarkt en worden ook makkelijker ZZP-er. Daarbij zien we een groeiende betrokkenheid van externe partijen bij het onderwijs. Dat uit zich in deelname aan Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers of Expertise en manifestaties als ‘Student en Talent’. Bedrijven staan graag dicht bij een onderwijsinstelling, om nieuw talent te kunnen scouten. Daarbij zie je dat het onderwijs responsiever is geworden, waardoor meer contacten met het bedrijfsleven ontstaan. Zo ontstaat overleg over wat het onderwijs dient af te leveren.”

“Het is heel belangrijk dat scholen in hun regio een goed netwerk opbouwen, zowel onderling, als met het bedrijfsleven waar zij voor opleiden. Een mooi voorbeeld in dit opzicht is het project Animal Business waarin een leertraject ondernemerschap is ontwikkeld voor diergerichte mbo-opleidingen, waarin zowel vmbo, hbo als bedrijven een belangrijke rol spelen.”

De keuze van... Ernest

Waarom dit project?

- De context waarin leerlingen en studente een ondernemersplan opstellen is authentiek, zowel voor hen als voor het primaire (stage-aanbieders) en secundaire (banken, accountants) bedrijfsleven
- Vorming van een regionaal netwerk van onderwijs en bedrijfsleven dat elkaar input geeft en versterkt waar het gaat om inzicht in het stimuleren en ontwikkelen van ondernemerschap
- Inzicht in ondernemerschapsontwikkeling binnen vmbo, mbo en hbo-niveau op één vakgebied

Lees alles over dit project op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

Animal Business

In mbo-groenopleidingen bestaat het opstellen van een ondernemingsplan veelal volledig uit een leertraject binnen de schoolmuren. Voor het leren van competenties - zeker op het gebied van ondernemerschap - heeft een authentieke context echter de voorkeur. Daarom is in dit project een leertraject ontwikkeld voor diergerichte mbo-opleidingen. Hierbij schrijven vmbo- en mbo-leerlingen een businessplan. Door bedrijven daarbij te betrekken, ontwikkelen leerlingen de door het bedrijfsleven gewenste ondernemerschapcompetenties in een zo authentiek mogelijke context..

Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de aansluiting vmbo-mbo-hbo voor wat betreft de ondernemerschapcompetenties die bij elk niveau passen. Vmbo-leerlingen ontwikkelen competenties op het gebied van ondernemen en worden daarbij gecoacht door mbo-leerlingen. Zij krijgen zo een goed zicht op de diergerichte mbo-opleidingen. Mbo-studenten ontwikkelen kennis, vaardigheden en competenties voor het ondernemerschap en worden daarbij gecoacht door hbo-studenten. Zo krijgen zij op hun beurt inzicht in de mogelijkheden van het hbo-vervolgtraject.

Penvoerder van het project is Groenhorst Barneveld. Het project begon in september 2011 en eindigde in augustus 2013. Vanuit het overige onderwijs waren betrokken De Meerwaarde Barneveld, Groenhorst Ede en Christelijke Hogeschool Ede. Daarnaast waren uit het bedrijfsleven bij dit project betrokken ABN Amro, Rabobank, Accon AVM, Alfa account, FNRS, Dibevo, LTO, LTO Vastgoed en Jong Ondernemen.

Projecten Ondernemerschap

Naar
legenda

Aan de slag

In het project 'Van Class naar klas' is een onderwijsvisie ontwikkeld op competentieontwikkeling van toekomstige ondernemers. In het project 'Aan de slag' is deze visie verwerkt in het curriculum van drie hbo-instellingen in de vorm van een Wiki.

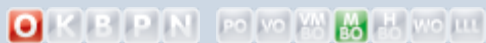
Animal Business

Binnen de diergerichte mbo-opleidingen is een leertraject ontwikkeld, waarbij leerlingen de door de sector gewenste ondernemerscompetenties ontwikkelen door het schrijven van een businessplan. Dit traject sluit aan op het vmbo en loopt door in het hbo.

Centre of entrepreneurship bloemendetailhandel en tuincentra

Van ongeveer 250 bloemisten is een scan gemaakt van hun ondernemersvaardigheden. Vervolgens zijn in samenwerking met het Ontwikkelcentrum onderwijsarrangementen gemaakt voor die vaardigheden die het meest bij de ondernemers gemist werden.

Docenten ontwikkelen doelgericht Ondernemerschap

Ongeveer 15 docenten uit het groene onderwijs, met name werkzaam bij AOC's, zijn gecertificeerd als Docent Ondernemerschap. Hierdoor kunnen zij hun school profileren als kennisinstelling op het gebied van ondernemerschap.

Gewaardeerd Ketengericht Ondernemerschap

Studenten van HAS Hogeschool Den Bosch en de AOC's in Zuid-Nederland hebben leerarrangementen uitgevoerd waarin ketengericht ondernemerschap centraal staat. Deze arrangementen zijn ontwikkeld in samenwerking met bedrijven/organisaties in de sector.

Greengids en Greenport Venlo

Citaverde College wil samen met andere partijen de ontwikkeling van Greenport Venlo stimuleren. Daarom gaan studenten binnen zogenaamde 'Greengrids' (uitvoeringsnetwerken) aan de slag om ondernemerscompetenties te ontwikkelen op basis van regionale ondernemersvragen.

Groen ondernemen in het Sallandse en Twentse veld

Jongeren in de agrarische sector hebben vaak beperkte belangstelling voor ondernemerschap. Dit project wil met een combinatie van theoretische basiskennis en praktijkgerichte opdrachten laten zien dat ondernemerschap een aantrekkelijk arbeidsperspectief biedt.

Groen Ondernemerschapontwikkeling in het Groene Onderwijs (googo)

Ondernemerschap kan bij jonge mensen al in een vroeg stadium worden ontwikkeld. Daarom zijn authentieke praktijksituaties ontwikkeld voor het vmbo, zoals een marktkraam of broodjeszaak, waarmee leerlingen en docenten ondernemerscompetenties leren.

Innovatie, leren en borgen

AOC Oost wil van 'buiten naar binnen leren' vorm geven via onderwijstechnieken die de verbindende schakel vormen tussen ondernemers en onderwijs. Binnen het project zijn geschikte methodes, gedrag en rollen binnen netwerken voor authentiek leren verkend.

Kansen voor ondernemerschap in het VMBO

Veel vmbo's doen aan praktische sectororiëntatie, maar daarbij wordt onvoldoende aandacht besteed aan ondernemen. Daarom is ondernemen ingebed in het onderbouwprogramma van drie vmbo-groenscholen in praktische leersituaties, waarbij leerlingen in projecten aan verschillende competenties werken.

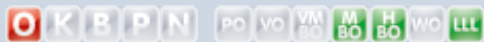
Keten OndernemerschapsontwikkelPlannen (KOP)

Een zestal groene onderwijsinstellingen hebben op verzoek van het consortium 'Partners in Ondernemerschap' in samenwerking met onderzoek- en adviesinstellingen in kaart gebracht welke schakels in de ondernemersketen versterkt moeten worden en op basis hiervan een innovatieplan opgesteld.

Leren en werken in de Associate Degree Ondernemerschap

Vanuit het werkveld bestaat behoefte aan een uitstroomniveau tussen mbo en hbo-niveau. Om optimaal aan te sluiten bij de wensen van het bedrijfsleven, is in dit project een deeltijd Associate Degree op het gebied van Agrarisch Ondernemerschap ontwikkeld.

Ondernemend in de groen-blaauwe oase

Edudelta Onderwijsgroep leidt jongeren op in de regio's Zeeland en Zuid-Holland. Daarom hebben studenten samen met docenten, ondernemers, onderzoekers en overheden in vernieuwende projecten verkend in welke richting deze regio's zich in de toekomst kunnen ontwikkelen.

Ondernemerschap - Ondernemendheid Noodzaak

De regio heeft ondernemende werknemers en werkgevers nodig. Om in het toekomstige (groene) beroepenveld een plek te veroveren, zullen leerlingen een ondernemend moeten zijn. Daarom wordt ondernemendheid op diverse AOC's onderdeel van een locatiegebonden activiteitenplan.

Ondernemerschap in het vmbo-groen

Een ondernemende houding moet je al vroeg ontwikkelen. Daarom krijgen vmbo-leerlingen in dit project de kans om met een microkrediet een onderneming op te zetten. Op basis van een zelfgemaakt ondernemingsplan dat door professionals wordt begeleid en beoordeeld.

Onderwijs en bedrijfsleven samen op weg

Het bedrijfsleven wil gekwalificeerde medewerkers met actuele kennis, maar vaak loopt het onderwijs achter. In dit project is de aansluiting met het werkveld verbeterd door beroepsopleidingen, bedrijfsleven en onderzoek gezamenlijk onderwijs te laten ontwikkelen en uitvoeren.

Samenwerken als kans voor ondernemers

Samenwerking tussen ondernemers kan veel voordelen opleveren. Toch wordt hier weinig aandacht aan besteed in het onderwijs. Om studenten en ondernemers inzicht te geven in de resultaten en het proces van samenwerking worden praktijkcases en coachingstrajecten ingezet.

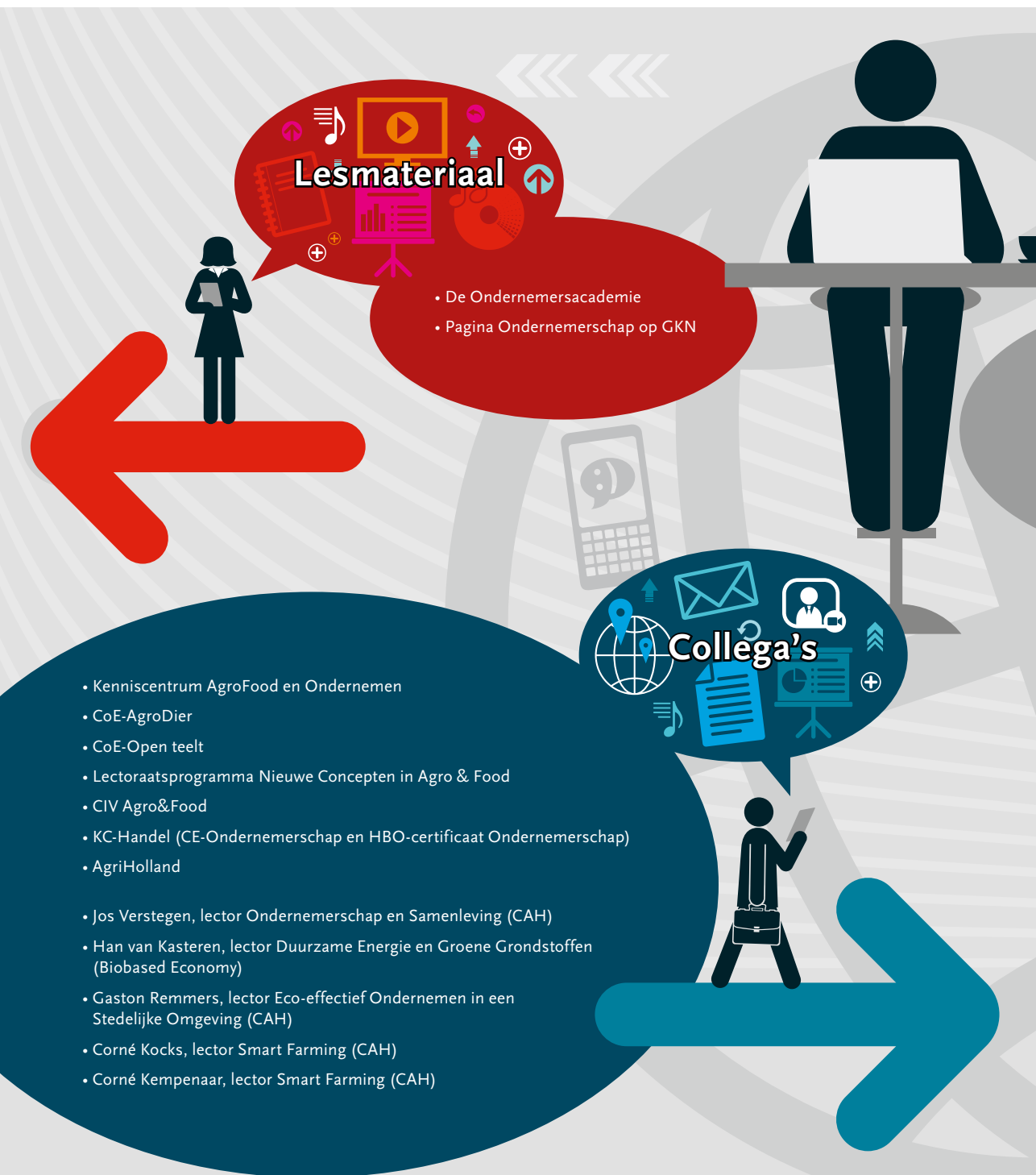

Van Class naar klas

Het consortium 'Partners voor Ondernemerschap' heeft namens het groene bedrijfsleven aan het programma Ondernemerschap gevraagd competentiegericht onderwijs te ontwikkelen voor ondernemerschap. Dit heeft uitgemond in een brondocument met randvoorwaarden hiervoor.

Netwerk Ondernemerschap

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)
- Lectoraat WUR-LEI
- Lectoraat WUR-ASG
- Lectoraat WUR-PPO
- Lectoraat WUR-PRI

Programmaleiders
Ernest van den Boezem
Wiggele Oosterhoff

- Rabobank
- Ministerie van Economische Zaken
- NAJK
- LTO Noord
- ZLTO
- Flynth
- Agrifirm

- Greenery
- Vion
- Friesland Campina
- Flora Holland
- Royal COSUN
- CNC

Sector

Digitale platformen

De Ondernemersacademie

Multifunctionele Landbouw

Multifunctionele Landbouw is een belangrijk onderdeel van de plattelandseconomie. Voor de boer zorgen nevenactiviteiten als recreatie, zorg en natuurbescherming voor extra inkomsten én verbinding met de regio. Multifunctioneel ondernemen vraagt nieuwe competenties van ondernemers. Dit biedt volop kansen voor groen onderwijs. Omdat deze onvoldoende benut werden, heeft het Programma Multifunctionele landbouw gezorgd voor verbinding van het groene onderwijs met de mogelijkheden van multifunctionele landbouw in de regio.

Aan het woord

Ron Methorst, programmaleider

‘Het is gelukt om een actief netwerk van docenten op te zetten’

Voormalig programmaleider Ron Methorst: “We hebben in het onderwijs een goed fundament gelegd om multifunctionele landbouw verder te integreren in het curriculum. Met de docenten-ambassadeurs als basis, aangevuld met Groen Kennisnet en de websites MultifunctioneleLandbouw.net en www.omgevingsgerichtondernemen.nl is er een goede verbinding met alle kennis en netwerken. De regionale netwerken van ondernemers laten ook steeds meer verbindingen zien, al wisselt dit per school en per regio.” Het belangrijkste dat het programma volgens Methorst heeft bereikt is de grote bekendheid van multifunctionele landbouw in het onderwijs. “Een aantal scholen heeft multifunctionele landbouw en omgevingsgericht werken zelfs in hun strategische plannen opgenomen. Daarnaast hebben we nieuwe opleidingen ontwikkeld op het gebied van zorg en leefomgeving en hebben we nieuwe lesmaterialen gerealiseerd op vmbo-, mbo- en hbo-niveau. Tot slot hebben we gezorgd voor een duurzame verbinding tussen onderwijs en bedrijfsleven door middel van de ambassadeurs.”

Meer omgevingsgericht

“Je ziet dat groen onderwijs in de afgelopen jaren meer omgevingsgericht is geworden. Van buiten naar binnen leren is een belangrijk thema geworden.” Het programma Regionale Transitie heeft daar volgens hem een belangrijke bijdrage aan geleverd. “Ons programma heeft dit vervolgens concreet gemaakt op het niveau van docenten. Toen we begonnen, was het nog niet mogelijk om direct in het onderwijs aan de slag te gaan

met ondernemersvragen. Nu wel en als ik kijk naar de vraag naar de ontwikkelde materialen, wordt de belangstelling daarvoor steeds groter. De herkenning van de mogelijkheden van een verbreed platteland voor nieuwe vormen van ondernemerschap, verbinding met ondernemers in de regio en de verbinding met opleidingen waarin ondernemerscompetenties een belangrijke rol spelen, zijn allemaal zaken waarin het programma een belangrijke rol heeft gespeeld.”

Sterk netwerk

“Deze accentverschuivingen komen terug in de naamgeving, van plattelandsverbreding naar plattelandsvernieuwing naar multifunctionele landbouw naar omgevingsgerichte landbouw. Daarbij zie je ook dat onderwijsinstellingen zich meer gaan focussen op hun eigen identiteit, sterke kanten en op de kansen in de regio. Dankzij het programma zijn veel contacten ontstaan tussen onderwijs, bedrijfsleven, gemeenten en maatschappelijke organisaties. Een bekend voorbeeld is de opleiding Zorg en Leefomgeving; deze opleiding heeft een duidelijke verankering binnen het externe netwerk van zorglandbouw. In een ander project, ‘Multifunctionele landbouw vanuit een gezamenlijk belang’, hebben leerlingen en studenten actief meegewerkt aan de ontwikkeling en promotie van streekproducten, toerisme en recreatie.”

Dit programma heeft voldoende bruikbare resultaten opgeleverd waardoor het thema geborgd is in het onderwijs. Het programma is nu afgerond.

De keuze van...
Ron

Waarom dit project?

- authentieke leeromgeving voor studenten vmbo t/m hbo op het gebied van multifunctioneel ondernemerschap
- studenten leren klantgericht werken en ondernemen
- onderwijs draagt concreet en rechtstreeks bij aan regionale ontwikkeling

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

Multifunctionele landbouw vanuit een gezamenlijk belang

De gemeente Leeuwarderadeel ligt middenin een cultuurhistorisch interessant gebied. Gemeente en agrarische ondernemers zien daarom kansen voor toerisme en multifunctioneel ondernemerschap, met name in de recreatie. Ze hebben gevraagd of studenten ondersteuning kunnen geven bij het onderzoeken van de mogelijkheden hiervoor.

In het project zijn agrarische ondernemers uit Leeuwarderadeel samen met studenten een ontwikkeltraject aangegaan op het gebied van multifunctioneel ondernemerschap. Daarbij stonden recreatie, streekproducten, toerisme, dorps- en streekontwikkeling centraal. Doel was het stimuleren en ontwikkelen van multifunctioneel ondernemerschap, zowel bij bestaande ondernemers als bij toekomstige ondernemers in de regio.

Resultaten van het project waren onder andere: een lessencyclus door vmbo-studenten over streekproducten, het organiseren van workshops voor ondernemers, een voorjaarsfair ter promotie van de regio, de ontwikkeling en uitgifte van een toeristische kaart en bedrijfsadvies door hbo-studenten aan multifunctionele bedrijven in de regio.

Penvoerder was Nordwin College, andere betrokken scholen waren het Friesland College en Hogeschool Van Hall Larenstein. Daarnaast was de Stichting Túnmanswente betrokken bij de uitvoering.

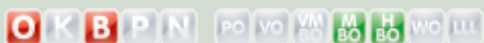

Projecten Multifunctionele Landbouw

Naar
legenda

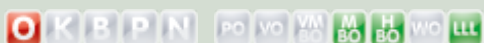
Eten bij de boer

Onder begeleiding van studenten worden boeren gefaciliteerd om burgers te laten dineren op de boerderij. Burgers maken zo kennis met het platteland, agrariërs kunnen professionaliseren op horecagebied en studenten krijgen authentieke leerervaringen.

Multifunctionele landbouw vanuit een gezamenlijk belang

De omgeving van de gemeente Leeuwarderadeel is cultuurhistorisch interessant, maar de streek is nog te onbekend bij het publiek. Samen met studenten uit de regio oriënteren agrarische ondernemers zich op multifunctioneel ondernemerschap, met name in de recreatie.

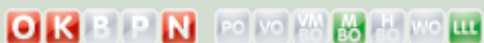
Multileren

Multifunctionele landbouw (MFL) is nog vrij onbekend in het onderwijs. Daarom krijgen docenten in dit project de kans binnen het groene bedrijfsleven een netwerk op te bouwen. MFL wordt zo verbonden met de scholen en studenten krijgen een waarheidsgetrouw beeld van MFL.

Zorgenloos beleven

Landbouw en zorg combineren vraagt om nieuwe competenties. Daarom is in dit project in samenwerking met bedrijfsleven en ROC's een opleiding werkbegeleider zorgbedrijf ontwikkeld die op acht aoc-locaties wordt aangeboden..

Netwerk Multifunctionele Landbouw

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Ron Methorst

Digitale platforms

Multifunctionele landbouw
(onderdeel van Agriconnect)

- Voorheen Taskforce MFL
- Landbouw en Zorg

Sector

Leven Lang Leren

Dit programma is sinds 2013 als netwerk in gewijzigde vorm doorgegaan in verschillende onderwijsvernieuwingprogramma's.

Om hun concurrentiepositie in de groene sector te behouden en te versterken hebben bedrijven behoefte aan competente, flexibel inzetbare medewerkers die beschikken over actuele kennis. Daarom is het belangrijk dat bedrijven inzetten op leven lang leren en dat groene onderwijsinstellingen daarbij een rol van betekenis spelen. Het programma Leven Lang Leren heeft invulling gegeven aan de afspraken die onderwijs, overheid en bedrijfsleven hierover maakten in de Human Capital Agenda's.

Aan het woord

Klaas Boer, *programmaleider*

*'Het vraagt
een open houding
naar innovaties'*

"Een belangrijke ontwikkeling voor leven lang leren is aandacht voor de rol van scholen in de regio", zegt programmaleider Klaas Boer. "Ze profileren zich als kenniscentrum en gaan vanuit die rol samenwerking aan met partners in de regio." Hij verwijst naar pilots regioleren en ook naar de meerjarige investeringsprogramma's (MIP's), opgesteld in 2013. "Investeren in kennis van medewerkers is van vitaal belang voor de groene sectoren", vervolgt Boer. "De onderwijsinstellingen spelen daarin een rol door leerlingen voor te bereiden op het beroep, maar ook door een goed postinitieel aanbod. Versnippering in deelsectoren, kleine aantallen en een verscheidenheid aan leerdoelen maken leven lang leren echter complex en moeilijk effectief te organiseren. Het programma heeft daarom een set van instrumenten en inzichten ontwikkeld die instellingen en sectoren kunnen helpen hier meer grip op te krijgen."

Gesprek met regiopartijen

Het gaat er volgens Boer om dat leerlingen en studenten zich bewust worden van het belang van blijven leren na diplomering. Daar ligt volgens hem een belangrijke opdracht voor het initieel onderwijs. "Ontwikkelingen volgen, bijblijven, een open houding naar innovaties. Dat zijn vaardigheden voor een leven lang leren die je op school zou moeten leren."

"Een goed voorbeeld geeft Citaverde College, waar vmbo, mbo en postinitieel onderwijs met elkaar verbonden worden. Maar alle aoc's zijn verder gekomen. De aoc's van 4Groen (Terra, Oost, Nordwin en Groene Welle) hebben het gewenste opleidingsaanbod in de regio

onderzocht. Dat leverde ook inzichten voor de methodiek van zo'n analyse: hoe komen scholen in gesprek met regiopartijen over de mogelijkheden voor leven lang leren?

Regioleren

Voor leven lang leren is die betrokkenheid vanuit de regionale partners essentieel. "Er is zowel vanuit onderwijs naar bedrijfsleven als andersom een beweging te zien", zegt Boer. "Ook wel omdat het bedrijfsleven zich realiseert dat ze voor een goede personele instroom mede afhankelijk is van onderwijs."

"Regioleren is ook wat die betrokkenheid betreft een project met potentie", denkt Boer. In de loop van het programma is er aandacht geweest voor meer organiserend vermogen van onderwijsinstellingen op dit gebied. Er is een expertisenetwerk rond regioleren gevormd. Er zijn hulpmiddelen gemaakt voor de uitvoering van projecten in regioleren en voor leerlingen en studenten is een boekje geschreven: 'De school uit, de regio in'. "Daar kunnen we mee verder", zegt Boer. "Regioleren kan nog verder worden uitgewerkt."

De keuze van...
Klaas

Waarom dit project?

- Regioleren heeft behalve voor onderwijs ook betekenis voor de ontwikkeling in de regio
- Leerlingen en studenten zijn heel gemotiveerd omdat het om reële opdrachten gaat
- Er zijn concrete instrumenten voor docenten en studenten gemaakt, vindbaar in een dossier op Groen Kennisnet
- Regioleren is interdisciplinair en toepasbaar over verschillende onderwijs-niveaus

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

Regioleren DOEN (Durven, Oppakken, Ervaren, Netwerken)

Regioleren, de methodiek waarbij leerlingen en studenten met bedrijfsleven in de regio werken aan problematiek in de regio, knelpunten of ondernemersvragen, is te beschouwen als een voortzetting van experimenten met vergelijkbare werkvormen. Mbo'ers en hbo'ers werken aan zaken die praktische relevantie hebben. Het is een motiverende leermethode waarvoor wel het een en ander geregeld en georganiseerd moet worden. Eerdere Kigo-projecten Regioleren en Kenniswerkplaatsen hadden tools opgeleverd voor regioleren. Het project Regioleren DOEN is een proeftuin. Onderzocht wordt hoe onderwijs dat in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven wordt georganiseerd, bijdraagt aan de ontwikkeling van competenties voor leven lang leren. In een pilot met Terra heeft regioleren een verdere uitwerking gekregen en zijn de tools gebruikt. Regioleren DOEN loopt nog tot eind 2014. Docenten van het aoc worden geschoold en gecoacht in begeleiding van regioleren en de inzet van instrumenten zoals een portfolio. En met deelnemende bedrijven en overheden worden activiteiten uitgevoerd om draagvlak en de mogelijkheden voor regioleren te vergroten.

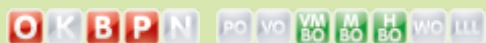
Penvoerder van dit project is AOC Terra MBO. Betrokken onderwijsinstellingen zijn verder Lentiz Onderwijsgroep, Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool en Hogeschool Van Hall Larenstein. Andere partijen zijn Waterschap Reest en Wieden, Gemeente Meppel, Gemeente De Wolden, Maatschappij van Weldadigheid, Theehuis de Wolden/Echten, ABC - Zorgcentrum Kaallanden, Van Boeijen en Staatsbosbeheer.

Projecten Leven Lang Leren

Naar
legenda

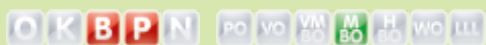
DC-AC, Doorlopende Coach - Actieve Coach

Voor betere begeleiding bij de overgangen van vmbo-mbo-hbo zijn trainingen en instrumenten ontwikkeld voor docenten. Het betreft onder meer een voorbeeldtraining, een competentieprofiel en een handleiding om coachende docenten te ondersteunen.

Groene arena

Aoc's trokken voor een deel samen op bij onderwijsvernieuwingen, bijvoorbeeld in communities of practice (CoP's). Doel van dit project was om de negen deelnemende aoc's efficiënter en met meer plezier met elkaar kennis en ervaringen te laten delen

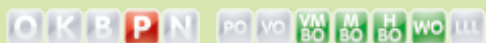
Regioleren DOEN (Durven, Oppakken, Ervaren, Netwerken)

In dit project wordt onderzocht hoe regioleren bijdraagt aan de ontwikkeling van competenties voor leven lang leren. Er zijn daarbij tools gebruikt uit eerdere Kigo-projecten over regioleren en kenniswerkplaatsen. Docenten worden geschoold in gebruik van die tools.

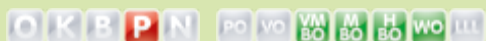
Van regiovraag naar regioleren

Het ging hier om inbedden van regioleren in de organisatie van onderwijs en ook positionering ervan bij partners. Er is onder meer een methodiek gemaakt om vragen vanuit het bedrijfsleven beter te koppelen aan de leervragen van de student.

Versterken van de positie van de school in de regio

In het project zijn 'lerende structuren' ontwikkeld. Dat zijn methodieken voor het bepalen van de meerwaarde van de werkplaats (regionale kennisarrangementen). Voor elke werkplaats in het project is een 'lerende structuur' ontworpen die bij de context en wensen van die werkplaats past.

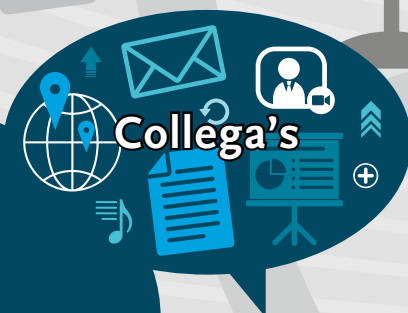
Netwerk Leven Lang Leren

Lesmateriaal

Pagina Leven Lang Leren op GKN
(Regioleren)

Collega's

- Renate Wesselink (WUR-ECS)
- Harm Biemans (WUR-ECS)
- A.F.M. Nieuwenhuis (HAN)
- W. Waggelink (STOAS Vilentum)
- Dr. F.P.M. de Jong, lector Kenniscreatie en Ecologisch Denken (STOAS Vilentum)
- Erik Kaemingk (Erik Kaemingk Management & Advies CV)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)
- Leven Lang Lernen op GKN

Programmaleider
Klaas Boer

Digitale platformen

Pagina Leven Lang Lernen
op GKN

- AgroOpleidingshuis
- WUR-ECS
- STOAS Vilentum
- HCA-T&U
- APS
- KPC
- CPS

Sector

Natuur en Landschap

Fraaie natuur hangt niet alleen af van goed ecologisch beheer. Meer dan ooit moeten landschapsbeheerders aansluiten bij de wensen van de omgeving. Bovendien moeten zij nieuwe economische dragers vinden voor hun activiteiten. Dit stelt nieuwe eisen aan terreinbeherende organisaties en professionals, zoals ondernemerschap, omgevingsbewustzijn en kennismanagement. Het programma Natuur en Landschap heeft zowel onderwijs als sector laten profiteren van nieuwe kennis en vaardigheden.

Aan het woord

Derk Jan Stobbelaar, *programmaleider*

‘Nieuwe kennis en vaardigheden’

“De kern van het programma Natuur en Landschap is onze rol als kennismakelaar”, vat programmaleider Derk Jan Stobbelaar samen. “Dit geeft ons een goed overzicht van ontwikkelingen op het thema bij onderwijs, onderzoek, overheid en omgeving. Daarnaast kunnen we als kennismakelaar sneller onderlinge verbindingen leggen, waardoor betere Kigo-projecten ontwikkeld zijn. En we konden hierdoor betere netwerken vormen, met meer en andere partners. Met diensgevolge grotere kansen op succes.”

Het succes van het programma valt af te lezen aan de projectresultaten. “We hebben diverse congressen en workshops georganiseerd. En we hebben concrete producten opgeleverd, zoals boeken, een digitaal kennissysteem met biologische informatie, Wiki-arrangementen voor en door studenten en nog veel meer.”

Twee richtingen

“Al voor 2008 zijn we gestart met het leggen van contacten met het werkveld. Daaruit pikten we al snel twee belangrijke richtingen op. In de eerste plaats dat binnen het onderwijs aandacht moest komen voor het verband tussen ecologie en economische en sociale wetenschappen. Groene professionals moeten de taal van andere partijen leren spreken.”

“De tweede ontwikkeling die we zagen, is het groeiende belang van ecologie bij stadsplanning. Steeds vaker wordt groen op een functionele manier ingezet, voor bijvoorbeeld klimaatbeheersing en waterberging in plaats van puur technische oplossingen. Dit vanuit het besef dat natuur ook andere functionaliteiten biedt dan alleen schoonheid en biodiversiteit.”

De betrokkenheid van het werkveld bij onderwijs wordt

versterkt door de activiteiten van het programma. “We laten studenten meelopen met terreinbeheerders en uit deze contacten zijn Wiki-arrangementen ten behoeve van het onderwijs ontstaan. Ook worden hbo-studenten ingeschakeld voor onderzoeksopdrachten.”

Nieuwe praktijkkennis

“Een project waarbij onderzoek, onderwijs en praktijk succesvol samenwerken aan het ontwikkelen en verspreiden van nieuwe, praktijkgerichte kennis, is het project ‘Valorisatie Biomassa’. In dit project komt alles terug waar wij als programma mee bezig zijn: het ontwikkelen van nieuwe kennis vanuit verschillende invalshoeken, het plaatsen van natuur en landschapsbeheer in een breder maatschappelijk kader, het zoeken naar duurzame economische dragers, het laten landen van opgedane kennis in het onderwijs en het vormen van netwerken en samenwerkingsverbanden.”

De keuze van...
Derk Jan

Waarom dit project?

- Authentieke leeromgeving, waarbij studenten leren met andere disciplines en organisaties samen te werken aan multidisciplinaire vraagstukken van ecologische, economische en technische aard
- Studenten leren ook vanuit een ander perspectief dan ecologie en beleving naar natuur- en landschapsbeheer kijken
- Zoeken naar duurzame, economische dragers is een actueel, belangrijk onderwerp

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

COP Valorisatie biomassa uit natuur en landschap

Omdat fossiele grondstoffen schaars worden en het milieu vaak te zwaar belasten, wordt gezocht naar alternatieven. Daarbij wordt vooral gekeken naar biomassa. Men spreekt in dit verband vaak van de transitie (overgang) naar een biobased economy. Er zijn goede mogelijkheden voor energietoepassing van biomassa afkomstig uit natuur- en landschapsbeheer (zoals bermgras, snoei- en dunningshout en riet). Dit heeft legio voordelen, denk aan vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, duurzame energievoorziening, behoud van biodiversiteit en het sluiten van biologische kringlopen.

Doel van het project is de realisatie en ontwikkeling van een Community of Practice (COP) 'Valorisatie Biomassa uit natuur & landschap' die bijdraagt aan de transitie naar een biobased economy door te zoeken naar rendabele toepassingen van biomassa.

Kern van project is het uitvoeren van transitie-experimenten. Studenten, onderzoekers en terreinbeheerders onderzoeken voor de hele biomassaketen van het landschapsbeheer wat de voorwaarden zijn voor rendabele en duurzame toepassingen. De naar aanleiding hiervan ontwikkelde concepten en ervaringen worden gebundeld en verspreid door middel van een symposium, printuitgaven en een dossier op Groen Kennisnet: dossier 'Valorisatie biomassa uit natuur en landschap'.

Penvoerder van het project is CAH Viltum Dronten. Partners uit het groene onderwijs zijn AOC Oost, Helicon Opleidingen, Hogeschool Van Hall Larenstein en Wageningen UR. Buiten het groene onderwijs zijn dat de regio Noord-Veluwe, het samenwerkingsverband van de gemeenten Elburg, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Oldebroek en Putten.

Projecten Natuur en Landschap

Naar
legenda

Centrum voor Duurzaamheid

Prinsentuin is een Centrum voor Duurzaamheid begonnen voor onderwijs, bedrijfsleven, overheid en inwoners van Breda. Het centrum is bedoeld om met partners te praten over duurzaamheid, elkaar te ontmoeten, ideeën uit te wisselen en elkaar te inspireren.

Community of Practice Valorisatie biomassa uit natuur en landschap

Biomassa uit natuur- en landschapsbeheer biedt mogelijkheden als grondstof of brandstof. Daarom wordt in dit project een Community of Practice opgezet om te onderzoeken onder welke voorwaarden er duurzaam rendement uit biomassa gehaald kan worden.

De Landschapsbeheerder van de toekomst

Natuur wordt steeds afhankelijker van maatschappelijke draagvlak en economische dragers. Daarom moet natuur meerdere functies, zoals recreatie en productie gaan vervullen. Bij Helicon Opleidingen worden deze inzichten als geïntegreerd thema aangeboden aan de derdejaars.

Ecological engineering

Door het gericht toepassen van groen kunnen actuele uitdagingen voor steden, zoals fijnstofreductie, waterberging en -zuivering worden aangepakt.

Resultaat is een website die kennis op het gebied van ecoengineering toegankelijk maakt voor onderwijs, onderzoek en bedrijfsleven.

European Nature Entrepreneur

Er is een groeiende behoefte aan economische dragers voor natuur. In dit project wordt daarom onderzocht hoe natuurdoelstellingen kunnen worden behaald met bijvoorbeeld ecotoerisme, waarbij ook werkgelegenheid wordt gecreëerd in Europa.

Groen van en voor de maatschappij

De maatschappelijke waarde van groen krijgt steeds meer aandacht. Doel van dit project is kennis uit de omgevingspsychologie te ontsluiten in het groene onderwijs. Hiertoe is onderwijsmateriaal ontwikkeld en zijn pilots uitgevoerd, om mensen weer in contact te brengen met groen.

Het Groen van Morgen - Groenblauwe Diensten

Opleidingen Natuur en Groene Ruimte van aoc's willen zich in hun curriculum meer gaan richten op groenblauwe diensten, oftewel duurzaam beheer van landschap en natuur. In dit project worden kennis en expertise aangereikt en een minor ontwikkeld.

Landschap Raalte natuurlijk de 21e eeuw in

Om natuur- en landschapskennis in de regio Raalte beter te ontsluiten, is het Kennisplatform 'Natuur en landschap' opgericht. Hier worden kennisvragen verzameld en onderwijsmodules voor (v)mbo ontwikkeld. Daarna worden landschapsinrichtingsplannen door leerlingen voorbereid en uitgevoerd.

Natuurlijk Ondernemen

Verdiene aan natuur, landschap en platteland - hoe doe je dat? Studenten en docenten leren samen met ondernemers, natuurbeheerders, overheden en burgers hoe je samen voor natuur zorgt en dit rendabel kan maken. Dit gebeurt per regio in een Community of Practice (CoP).

Natuurportal Groen Onderwijs

De kennis op de NatuurPortal was vooral gericht op het niveau hbo+/wo. Voor het groene onderwijs is in dit project daarom de website Wiki Natuuronderwijs ontwikkeld die kennis ontsluit op mbo/hbo niveau, waardoor deze beter aansluit op de kennisbehoeften van uitvoerende terreinbeheerders.

Over je grenzen heen kijken

In de communicatie en kennistransfer tussen de diverse partijen betrokken bij de Ecologische Hoofdstructuur is nog veel te winnen. In het project hebben leerlingen en studenten van alle niveaus vragen uit de markt vastgesteld, beantwoord en verbonden aan hun curriculum.

Stad, Groen en Diversiteit

Binnen dit project zijn studenten ingezet in projecten en leerbedrijven die de natuur-, gebruiks- en belevingswaarde van de groene ruimte in Almere vergroten. Daarmee is de praktijkcomponent van de major Natuur, Economie en Leefomgeving van CAH Vilentum aanzienlijk versterkt.

SynBioSys

Het kennisinstrument SynBioSys voor beleid, beheer en ontwikkeling van natuur en landschap sloot onvoldoende aan bij onderwijs en werkveld. In het project zijn daarom nieuwe handleidingen, opdrachten en instructies gemaakt bij het gebruik van SynBioSys.

Van jager/visser naar zeeboer

Algen, zeeplanten, schelpen en vissen die voorheen via visserij werden gevangen, worden in Zeeland steeds meer gekweekt. Doel van het project is meer kennis(deling) te krijgen rondom teelt, innovatie en schaalvergroting en gekoppelde vraagstukken als ruimtelijke ordening en opleidingsbehoeften.

Voorbeeldstad Amersfoort

Doel van dit project was het bundelen en verspreiden van kennis rondom groen in de stad en groener maken van de stedelijke omgeving. Via vragen uit een kennisnetwerk hebben studenten en docenten onderzoeken uitgevoerd, workshops gehouden en boeken gepubliceerd.

Netwerk Natuur en Landschap

Lesmateriaal

- Leermiddelen Startpagina Groene Ruimte (MBO)
- Leermiddelen Startpagina Leefomgeving en recreatie (VMBO)
- Leermiddelen uit RIGO/KIGO-projecten

Collega's

- Centrum Natuur en Leefomgeving is nog in opbouw
- Wageningen UR (o.a. Bos en Natuurbeheer)
- RUN
- Martijn van der Heide, lector Geïntegreerd Natuur- en Landschapsbeheer (VHL)
- John Janssen, lector Geïntegreerd Natuur- en Landschapsbeheer (VHL)
- Derk Jan Stobbelaar, lector Geïntegreerd Natuur- en Landschapsbeheer (VHL)
- Wim Timmermans, lector Groene Leefomgeving van Steden (VHL)
- Martin Baptist, lector Marine Ecosystems Management (VHL)
- Dr. Elgard van Leeuwen, lector Integraal Waterbeheer & Klimaatbestendige Gebiedsontwikkeling (VHL)
- Martin Pastoors, lector Marine Policy (VHL)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)
- Hogescholen via lectoraten

Programmaleider
Derk Jan Stobbelaar

Digitale platformen

- Natuurportal
- Portaal Natuur en Landschap
- Facebookpagina Natuur-landschap

- Bosschap
- Natuurmonumenten
- Staatsbosbeheer
- 12 Landschappen
- VHG
- Landschapsbeheer Nederland
- EZ-DG-N&R

Sector

Groene Kennis voor Burgers

Het programma Groene Kennis voor Burgers heeft gestimuleerd dat instellingen voor groen onderwijs meer burgers bereiken met hun kennis en samen met burgers werken aan het beantwoorden van hun vragen. Leerlingen en docenten beseffen daardoor dat voedselproductie en natuurbeheer maatschappelijk verantwoord moeten plaatsvinden. De kennis die groenonderwijs ontsluit voor de samenleving, stimuleert burgers bij te dragen aan een gezonde leefstijl en een duurzame omgeving.

Aan het woord

Cees de Jong, programmaleider

‘Er is veel lesmateriaal, netwerken en kennis opgeleverd’

“Bij groene onderwijsinstellingen is niet alleen het inzicht gegroeid dat ze meer naar buiten moeten treden”, zegt Cees de Jong die samen met Dinand Ekkel leiding gaf aan het programma. “Er zijn ook meer samenwerkingsverbanden ontstaan met maatschappelijke organisaties.”

Als het gaat om natuur- en milieueducatie, werken steeds meer onderwijsinstellingen - vooral aoc's - samen met organisaties als IVN of natuurbeherende organisaties. En op het gebied van voeding en gezonde leefstijl zijn er samenwerkingsverbanden ontstaan met bijvoorbeeld zorginstellingen en GGD's. Die samenwerking draagt bij aan de versterking van het imago van de groene sector. “Potentiële leerlingen in verstedelijkte gebieden kunnen zo ervaren welke carrièremogelijkheden er zijn.”

Prijzen

Trots is De Jong op de activiteiten van Citaverde College tijdens de Floriade in 2012. “Meer dan 10.000 leerlingen van basisscholen hebben toen meegedaan aan het activiteiten op het gebied van voeding en gezondheid.” Sommige projecten vielen op, zoals het project van het Porta Mosana College in Maastricht waar vmbo-leerlingen met mensen uit een naburige zorginstellingen samenwerkten. “Dit project leverde de school de Nationale Onderwijsprijs op voor het beste innovatieproject.” En het project van De Groene Welle in Hardenberg, waar vmbo- en mbo-leerlingen samenwerkten met wijk, gemeente en zorginstellingen, dat zelfs Koninklijke belangstelling kreeg. “Speciaal voor deze samenwerking werd het bekroond met een Appeltje van Oranje.”

Koppeling

In de loop van de projectperiode is vooral de betrokkenheid met organisaties voor natuur- en milieuorganisaties (NME) gegroeid, denkt De Jong. In diverse projecten is lesmateriaal ontwikkeld waarbij groene onderwijsinstellingen samenwerken met basisscholen, pabo's en NME-instanties. Om de bereikte samenwerking door te zetten, werkte het programmateam sinds 2009 aan de opbouw en het onderhoud van het netwerk met de nieuwe partners. “Het is nu van groot belang het opgebouwde netwerk te borgen.”

Naast lesmaterialen en netwerken heeft het programma veel kennis opgeleverd. De kennis is verspreid via manifestaties, roadshows, programmacontactdagen en Groen Kennisnet.

Dit programma is sinds 2013 als netwerk in gewijzigde vorm doorgegaan in het Onderwijsvernieuwingprogramma Natuur en Leefomgeving.

De keuze van...
Cees

Waarom dit project?

- In een aantrekkelijk activiteitenprogramma worden jongeren gestimuleerd actief bezig te zijn met gezonde voeding, gezonde leefstijl en beleving van natuur en landschap
- In educatieve streekarrangementen, maken kinderen kennis met producten tijdens lessen op school, workshops en excursies
- Ondersteund met een e-learningprogramma maken jongeren kennis met natuur en leefomgeving via een aantrekkelijk arrangement met veel aandacht voor beleving.

Lees alles over dit project op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

GreenKids Regio Venlo (Quality of Life)

In de regio Venlo werkt Citaverde College met zeven samenwerkende gemeenten, basisonderwijs en NME-aanbieders aan een programma gericht op gezonde voeding en op bewustwording van natuur en landschap. Gezamenlijk hebben ze een activiteitenprogramma ontwikkeld dat jongeren, recreanten en bedrijfsleven stimuleert actief bezig te zijn met gezonde voeding en een gezonde leefstijl en om natuur en landschap te beleven. Door deze samenwerking is er in Limburg een heel nieuw netwerk voor natuur- en milieueducatie gecreëerd.

In het project zijn educatieve streekarrangementen ontwikkeld waarmee kinderen van grond tot mond kennismaken met champignons, paprika's en blauwe bessen. Ze krijgen les op school, brengen een bezoek aan een teler, volgen een kookworkshop en nemen deel aan een activiteit op het gebied van productontwikkeling. Kennismaking en beleving van natuur en landschap komen naar voren in het educatieve waterpad, een aantrekkelijk arrangement, waarbij kinderen per kano een beek verkennen.

Dit Kigo-project is in het jaar voorafgaand aan de Floriade begonnen, in september 2011, en loopt door tot eind 2013. Citaverde College was penvoerder. Betrokken onderwijsinstellingen zijn Hogeschool Van Hall Larenstein, Hogeschool Inholland, Lentiz Onderwijsgroep en Wageningen University. Externe partijen zijn CNME Maastricht en regio, Floriade Kids, GGD Limburg Noord, Greenport Holland, IVN Consulentenschap Limburg, Kids University for Cooking, LNME Mooiland, Opikanoba en VGZ Verzekeringen.

Projecten Groene Kennis voor Burgers

Naar
legenda

Amazing countryside, plaats voor dialoog

Drie aoc's en ZLTO brengen in dit project boeren en burgers dicht bij elkaar. Jonge, groene ondernemers presenteren zich aan vo-leerlingen en studenten mbo-groen begeleiden vmbo-leerlingen tijdens stages en excursies.

Biologisch groen in de grijze klas

Groen onderwijs organiseert dat biologische bedrijven burgers informeren over duurzame, biologische landbouw en regionale voedselproductie. Dit gebeurt door groene kennis te implementeren op grijze scholen.

De Natuurkalender:

Werken en leven met het ritme van de natuur

Een groot aantal organisaties wil kennis over de effecten van klimaatverandering op de Nederlandse natuur en samenleving opnemen in het (groene) onderwijs en communiceren naar het Nederlandse publiek. Hiertoe zijn diverse onderwijsmodules en websites ontwikkeld.

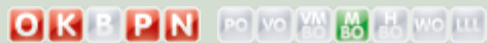
De Smakelaar

'De Smakelaar' is een initiatief van CAH Vilentum en Citaverde College. Ze draagt landelijk boodschappen uit over duurzaamheid, voeding en gezondheid uit op scholen. Ze vervult hiervoor een makelaarsrol tussen instellingen, bedrijven en andere betrokkenen.

De stadsboer

Door mensen te stimuleren de eigen tuin meer te benutten voor het verbouwen van voedsel, wordt de maatschappij bewust betrokken bij processen die zich normaal gesproken afspelen buiten de stad. In de gemeente Leeuwarden zijn daarom moestuinen bij scholen en particulieren gerealiseerd met hulp van groene mbo-leerlingen.

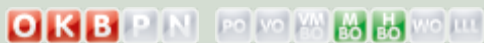
Het DOE-park

Het Doepark in Zwolle is opgezet om burgers, recreanten, leerlingen en studenten hun eigen omgeving weer te laten ontdekken. Het park moet uitgroeien tot een praktisch kenniscentrum voor groen en duurzaamheid waar verschillende doelgroepen elkaar ontmoeten.

Energizing natuurparticipatie

Met hulp van studenten is in dit project een brug geslagen tussen groenbeheerders en burgers. Studenten hebben daarbij geleerd wat burgers belangrijk vinden, bewoners hebben kennis en ideeën gekregen over het belang van groen in de directe stedelijke omgeving.

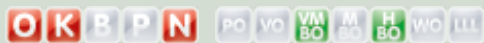
GreenKids Regio Venlo (Quality of Life)

Het doel van dit project was om burgers bewuster te maken op het gebied van voeding & gezondheid en natuur & landschap in de regio Greenport Venlo en op de Floriade 2012. Gaf tegelijkertijd een impuls aan onderwijsvernieuwing bij het Citaverde College en ander participerende instellingen.

Groen leefpark kenniscampus Ede

Er wordt een Groen Leefpark ontwikkeld binnen de Kenniscampus Ede. Groenhorst Ede vervult hierin de rol van expertisecentrum voor groene (beroeps)educatie. Voor diverse doelgroepen worden groene educatieve thema's vernieuwd en ingevuld in interactie met burgers, educatieve en maatschappelijke instellingen.

Groen, anders dan gedacht

Groene bedrijven investeren samen met het groene onderwijs om meer leerlingen te interesseren voor een groene opleiding. Een van de resultaten van dit project is een toolbox, waarmee leerlingen van groene scholen voorlichting over groen onderwijs op de basisschool kunnen geven.

Groenbewust Stedelijke Vernieuwing

Om burgers te betrekken bij het vergroenen van hun omgeving is het boek participatie@groeneruimte uitgegeven. In het boek worden aanknopingspunten aan groene professionals en studenten gegeven om met burgerparticipatie aan de slag te gaan.

Groene educatie in de stad

Het project wil groen onderwijs als kenniscentra in de stad op de kaart zetten en groene kennis overdragen aan burgers. Inmiddels hebben al diverse activiteiten met en voor burgers plaatsgevonden, zoals het ontwikkelen van een ecologische wandelroute in Groningen.

Groene kennis in het basisonderwijs (Grebo)

Vmbo-docenten en -leerlingen hebben activiteiten (o.a. gastlessen, maken moestuin) uitgevoerd op basisscholen, waardoor de kinderen de natuur en leefomgeving verkenden en het belang van beweging en gezonde voeding ontdekten.

Groene kennis van streekeigen gewassen

Een teelthandleiding voor twee streekeigen (Friese) gewassen, aangevuld met vernieuwende recepten van streekeigen producten. Nordwin college heeft met dit project in 2010 de studentenprijs van het Nationaal Groenfonds gewonnen.

Groene kennistransfer Stad en Midden-Delfland

De contacten tussen grijs en groen onderwijs en andere stakeholders in Midden-Delfland hebben o.a. geresulteerd in diverse arrangementen die beschikbaar zijn gesteld via Groen Kennisnet. Bijvoorbeeld een teambuildingsdag, een dag over schapen, een educatieve bomenroute, puberruil tussen 'grijze' en 'groene' scholen, Boeren Halloween en het 24 animal Event.

Jonge Friezen Foarút

Studenten van VHL en NHL gingen op zoek naar nieuwe kansen voor Noord-Friesland. Resulteerde in o.a. een regionale jongerenagenda met tien beleidsspeerpunten. Deze zijn geadopteerd door regionale overheden, ondernemers en maatschappelijke organisaties.

Kinderen gaan voor groen, natuurlijk

Leerlingen van De Groene Welle verzorgden educatieprogramma's voor basisschoolkinderen en amateurtuinders. Zij ontwikkelden hiermee hun

communicatievaardigheden en leverden een bijdrage aan o.a. duurzaamheid, verbondenheid met voedsel en groen, respect voor natuur en milieu en gezond bewegen.

Krimp en de groene stad

Het doel van dit project was een bijdrage te leveren aan de sociale cohesie en daarmee het welbevinden van de burgers in de groene urbane omgeving van Parkstad Limburg. Studenten voerden daarvoor projecten uit rondom het thema Krimp en de groene stad.

Mijn Groene Vallei

Mijn Groene Vallei is een project van Hogeschool Van Hall Larenstein, Groenhorst en Helicon Opleidingen. In en rond de gemeente Rheden wisselen ze via een leeromgeving kennis uit tussen bedrijven, burgers, overheden en onderwijs met het doel van elkaar te leren en activiteiten te organiseren.

Samen aan de slag met natuuronderwijs anders

Basisscholen in Den Bosch wilden hun natuuronderwijs op een nieuwe manier vormgeven waarbij ze meer gebruikmaken van de natuurrijke omgeving van de stad. Onder leiding van studenten van HAS Hogeschool is een betekenisvol natuureducatie-programma ontwikkeld.

Stadteland

Realisatie en uitvoering van doe-arrangementen op vo-scholen in de regio Amersfoort om kennis van en affiniteit met natuur, platteland en agrarische productie te verankeren. Leerlingen/studenten groen vmbo, mbo, hbo zijn betrokken bij de uitvoering.

VBG-scholen buitengewoon in wijk en regio

In een gezamenlijk project van de Vereniging Buitengewoon Groen (VBG) werkten dertien groenafdelingen van vmbo-scholen op kleine schaal aan 'groene' vragen uit de directe omgeving van de school. Deze vragen waren o.a. afkomstig van gemeenten en zorginstellingen.

Wie maakt mij los?

Vmbo-leerlingen (groen en niet-groen) organiseren gezamenlijk publieke evenementen in Zwolle en de regio Vechtdal. Zo worden burgers geïnformeerd over regionale voedselproductie, gezonde voeding en natuur.

Netwerk Groene Kennis voor Burgers

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Dinand Ekkel

Digitale platforms

- Leren voor duurzame ontwikkeling
- Groen Gelinkt
- NME | natuur & milieu educatie

- NME-organisaties
- IVN
- Smaaklessen
- Gemeentes voor Duurzame Ontwikkeling
- Veldwerk Nederland

Sector

Regionale Transitie

Het programma Regionale Transitie heeft naam gemaakt door daadwerkelijk duurzame verbindingen te realiseren tussen groene onderwijsinstellingen en de regio. Met zogenaamde kenniswerkplaatsen, gebiedscoöperaties en regioprogrammering zijn structurele relaties vormgegeven. Hierbij nemen de vijf O's deel: onderwijs, ondernemers, overheid, onderzoek en omgeving. Het programma dat inmiddels is afgerond, heeft veel kennis en methodieken ontwikkeld waarmee groene onderwijsinstellingen hun positie in de regio en reguleren verder kunnen vormgeven.

Aan het woord

Willem Foorthuis, *programmamanager*

kenniswerkplaats.eu en www.groenkennisnet.nl
ontsluiten die kennis.

Interne gerichtheid aanpakken

Ondanks die externe inspanningen vraagt Foorthuis meer aandacht voor accentverschuivingen in het onderwijs. "Gerichtheid op de buitenwereld vraagt grote aanpassingen in de schoolorganisatie. Met een mooi extern instrument ben je er niet. De interne gerichtheid van de school moet ingrijpend aangepakt worden." AOC Terra en AOC Oost, die de heroriëntatie op de regio omarmd hebben, ziet hij als voorlopers. "Daar zie je een versterking van de plaats van de scholen in hun directe omgeving. Het project De Groene Kennispoort Twente is daar een mooi voorbeeld van."

Opschaling van regionale samenwerking is op landelijk niveau niet verder te organiseren, denkt Foorthuis. "De regio's zijn aan zet, daar ligt de stuwkracht. Het experiment bij AOC Terra bewijst dat. Daar vinden partijen elkaar en worden gezamenlijke activiteiten ontplooid met de formele oprichting van een gebiedscoöperatie als voorlopig hoogtepunt."

'De regio is aan zet'

Het programma heeft in belangrijke mate bijgedragen aan systeemvernieuwing door de ontwikkeling en uitbouw van reguleren en de kenniswerkplaatsmethodiek, zegt programmamanager Willem Foorthuis. "In acht regio's zijn werkplaatsen gerealiseerd waar studenten samen met ondernemers en burgers werken aan vragen uit de regio. Er is een groeiende betrokkenheid van externe partijen bij deze werkplaatsen." Er is zelfs een EU-project ontstaan met de naam PEAT Valley waarin tien regio's uit zes landen deelnemen.

Scholen zijn zich volgens Foorthuis meer bewust van het belang zich te richten op de regio. "Door samen te werken in een kenniswerkplaats of gebiedscoöperatie, krijgen studenten meer kans in een praktijkgerichte authentieke setting te werken en leren. Bovendien draagt de methodiek bij aan leven lang leren van ondernemers en biedt ze de mogelijkheid voor het ontstaan van een lerend netwerk. Ook internationaal."

Onderwijs

Het programma heeft de groene onderwijsinstellingen ondersteund bij hun ontwikkeling naar een regionaal kenniscentrum door hen te helpen een weg te vinden in het versnipperde aanbod van partners, fondsen, niet-gouvernementele organisaties, kennispartners en overheden in de regio. Scholen werden op drie niveaus ondersteund. "In de school via professionalisering. In de regio door te werken aan een structurele en meerjarige samenwerking. En in de verbinding tussen school en regio door de relatie uit te bouwen." De ontwikkelde kennis op deze terreinen werd gedeeld via publicaties, toolkits en diverse manifestaties. De websites www.kenniswerkplaats.eu en www.groenkennisnet.nl

Dit programma heeft voldoende bruikbare resultaten opgeleverd waardoor het thema geborgd is in het onderwijs. Het programma is nu afgerond.

De keuze van...
Willem

Waarom dit project?

- Studenten kunnen in een praktijkgerichte, authentieke setting werken en leren
- De aanpak levert een bijdrage aan de ontwikkeling van de regio en leven lang leren van ondernemers
- Er ontstaat een lerend netwerk
- AOC Oost wordt meer en meer gezien als een waardevolle partner in de regio

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

De Groene Kennispoort Twente

Tussen de Twentse steden ligt een aantrekkelijk landelijk gebied dat van karakter verandert. De regio is in transitie: van een traditionele productiefunctie krijgt het gebied steeds meer een consumptiefunctie. Inwoners en bezoekers gebruiken het gebied steeds meer om te recreëren, te sporten, bij te komen, te wonen of de natuur te beleven. Doel van het project De Groene Kennispoort Twente is een leer-, onderzoeks- en werkomgeving te creëren waar onderwijsinstellingen met betrokkenen uit de regio voor deze transitie kennis ontwikkelen en delen. Kennis over de sociale- en economische processen, over de relatie tussen stad en platteland en over planvorming- en ontwerpprocessen. Zo hebben studenten van CAH Vilentum met partijen in de Regge-regio gekeken naar economische en toeristische kansen. Naast een SWOT-analyse voerden ze een referentiestudie uit naar andere regio's in een vergelijkbare situatie. Een ander voorbeeld van een activiteit is het onderzoek dat studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein met de imkersvereniging van St. Isodurushoeve uitvoerden. Ze gingen daarin na hoe de dracht van de wilde bij versterkt kan worden en hoe de biodiversiteit daaraan bijdraagt.

Dit Kigo-project is gestart op 1 september 2009 en liep door tot 31 augustus 2011. Deelnemende onderwijsinstellingen zijn AOC Oost (penvoerder), Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool, CAH Vilentum en Wageningen UR. Externe partners zijn diverse gemeentes, Saxion Hogeschool, Universiteit Twente, VHG en LTO-Noord. Zij leggen verbindingen tussen ondernemers, onderzoek, onderwijs en overheid. De partijen hebben samen de toekomst gegarandeerd waarmee dit GKC-instrument verder op eigen kracht doorontwikkeld kan worden in de eigen regionale variant.

Projecten Regionale Transitie

Naar
legenda

De Groene Kennispoort Twente

In een leer-, onderzoeks- en werkomgeving werken onderwijsinstellingen met betrokkenen uit de regio samen. Ze ontwikkelen kennis over de sociale en economische processen.

De kracht van het dorp

Het platteland verandert. Door leegloop worden dorpen minder aantrekkelijk voor bewoners, ondernemers en bezoekers. Door nieuwe duurzame samenwerkingverbanden op te zetten, wordt de leefbaarheid vergroot.

De Zeeuwse (Aqua)cultuur

In een duurzame samenwerking werken onderwijs en ondernemers aan de ontwikkeling van innovatieve en kansrijke producten, waarbij ze zich richten op aquacultuur en zilte teelten in al hun vormen.

Expertisecentrum Groene Ruimte (Groene Hart Academie)

In de kenniswerkplaats Groene Hart Academie, die in september 2009 van start is gegaan, werken onderwijsinstellingen met belanghebbenden uit de regio samen aan gebiedsontwikkeling en een duurzame leefomgeving.

Groene Hart Academie

Nadat de Groene Hart Academie in 2009 was gerealiseerd hebben de deelnemers van deze kenniswerkplaats gewerkt aan de organisatie en het opstellen van een kennisagenda voor de regio, en de vraagstukken verbonden met het onderwijs.

Kenniswerkplaats Almere

Omdat het stedelijk gebied Almere zich snel zal uitbreiden en ontwikkelen, hebben diverse onderwijs- en kennisinstellingen gewerkt aan de ontwikkeling van een kenniswerkplaats Almere.

Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord (Kennis in de Kop)

Het gebied Noordwest-Holland is een krachtige regio met groeipotentie. Daarom is na een verkenning van de kansen een kenniswerkplaats Noord-Holland Noord gerealiseerd. De Kamer van Koophandel organiseert en onderwijs participeert.

Kwartiermaken kennisagenda voor duurzame transitie Stadsregio Arnhem Nijmegen

Om de samenwerking tussen groene en niet-groene kennisinstellingen in de stadsregio Arnhem-Nijmegen te intensiveren, is gewerkt aan de realisatie van een samenwerkingsprogramma volgens het werkplaatsmodel.

Leren in het Westerkwartier

Het Westerkwartier, een regio in het zuidwesten van Groningen, is een krachtige leeromgeving. Studenten werken er samen met boeren, burgers en bestuurders aan vraagstukken over cultuurhistorie, identiteit, toerisme, wonen, landbouwontwikkeling, natuur- en waterbeheer en energie.

Parels uit het oosten

Om authentiek leren vorm te geven heeft AOC Oost op landgoed Keppel een werkplaats ingericht waar leerlingen werken aan vragen van betrokkenen uit de omgeving. In projecten werken leerlingen aan vragen uit de regio.

Realiseren van vraaggestuurd onderwijs in de Twentse Stadsranden

Beleidsprogramma's richten zich niet op stadsranden waardoor ze vaak verrommelen en onaantrekkelijk worden. Daarom richten groene kennisinstellingen zich in dit project op ondernemerschap en nieuwe economische activiteiten in de stadsrand. Insteek is voeding en groene educatie.

Regioproject Werkplaats NOFA en Westerkwartier

De werkplaatsen Noordoost Fryslân en Westerkwartier voeren een zestal learning-by-doing projecten uit waaronder het project Steenmeel, de associate degree-opleidingen Ondernemerschap en Verbrede Landbouw.

Regionale werkplaats Eemvalley

Een meerjarige kennisagenda en een regionale Kenniswerkplaats Eemvalley zijn opgezet. Dit project sluit aan bij de regionale ontwikkeling van de Gelderse Vallei en het Nationaal landschap Arkemheen-Eemland.

Verankering Werkplaatsleren Veenkoloniën in onderwijs/onderzoek

Sinds de oprichting van de Kenniswerkplaats Veenkoloniën, in 2006, hebben onderwijs en betrokkenen uit de regio veel ervaring opgedaan. De groene onderwijsinstellingen willen deze werkplaatsmethode steviger inbedden binnen de kennisinstellingen.

KennisWerkPlaats Veenkoloniën

De Kenniswerkplaats Veenkoloniën is in 2008 van start gegaan. Groene onderwijsinstellingen werken er samen met betrokkenen uit de regio. Om voortzetting van de kenniswerkplaats te garanderen werken partners van de kenniswerkplaats aan borging van reguleren in het onderwijs.

Vitale Regio - Vitale Ondernemers

Door intensief samen te werken met instellingen voor groen onderwijs konden ondernemersgroepen in Dantumadeel en Zuidoost Drenthe plannen voor een multifunctioneel bedrijf uitwerken. Het project levert nieuwe vormen van samenwerking tussen groen onderwijs en praktijk op.

Kenniswerkplaats Zuidwest Delta

Inspelend op de veranderingen in de zuidwest Delta, ontwikkelen groene kennisinstellingen regionale samenwerkingsvormen voor alle betrokken. De samenwerking heeft geleid tot de oprichting van een kenniswerkplaats waarin Zeeuwse kennisinstellingen samenwerken met overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Regionale Werkplaats Zuidwest Delta

Aansluitend op de oprichting van de Kenniswerkplaats Zuidwest Delta werken groene kennisinstellingen aan uitbouw van projecten, aansluitend op de regionale kennisagenda en in verbinding met het onderwijs.

Netwerk Regionale Transitie

Lesmateriaal

Pagina Regioleren op GKN

Collega's

- Kenniswerkplaats Veenkoloniën
- Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân
- Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord
- Kenniswerkplaats Gelderse Vallei & Eemland
- Groene Hart Academie
- Groene Kennispoort Twente
- Gebiedscoöperatie Westerkwartier
- Willem Foorthuis, lector Regionale Transitie (tot 2012), (VHL)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Willem Foorhuis

Digitale platformen

Kenniswerkplaats

Lokale overheden

Sector

Het programma Dier vernieuwt het veehouderijonderwijs. Doel is ook een verandering van het publieke kennissysteem: de kenniscirculatie tussen onderzoek, onderwijs, ondernemers, omgeving en overheid. De projecten van dit programma hebben een flinke impuls aan de modernisering van het veehouderijonderwijs gegeven en dit wordt voortgezet in het Onderwijsvernieuwingenprogramma Dier.

Aan het woord

Jeroen Nolles, programmaleider

‘Bedrijfsleven weer teruggevonden’

“Het veehouderijonderwijs kijkt nu meer naar buiten”, zegt Jeroen Nolles, programmaleider voor Dier. Een voorloper van dit programma beperkte zich aanvankelijk tot melkveehouderij. Na een combinatie van projecten ging het programma verder als Programma Productie en Handel – Dier. Het programma Dier heeft er volgens Nolles toe geleid dat docenten meer aansluiting kregen op de praktijk. “We hebben bijvoorbeeld samengewerkt met de partners in de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij (UDV), onder meer Dierenbescherming, LTO, ministerie van EZ en Natuur & Milieu.” Die UDV, gevormd in 2009, beoogt samen te werken aan ‘een in alle opzichten toonaangevende duurzame veehouderij in 2023. De Groene Kennis Coöperatie heeft zich in 2011 aangesloten.

Betrokkenheid onderwijs

Die aansluiting heeft volgens hem veel effect gehad op de betrokkenheid van onderwijs. Net als de imagocampagne om de veehouderij bij de burger onder de aandacht te brengen. “Dat gebeurt in projecten zoals ‘Maatschappelijke ontgroening’ en ‘Internationaal bedrijfsleider’. In dit laatste project wordt samengewerkt met het netwerk van Global Dairy Farmers. Dit is ook een goed voorbeeld van een project waarin onderwijs kijkt naar de bedrijfsleider van de toekomst, met name op een bedrijf in het buitenland: wat is dat voor iemand en wat moet hij of zij kunnen?”

Verbinding met praktijk

Volgens Nolles hebben scholen tegelijk ook ‘een kwaliteitsslag’ gemaakt in leren in verbinding met de praktijk. “Onderwijs was de aansluiting bij het

bedrijfsleven deels kwijtgeraakt,” zegt hij. “Er zijn nieuwe vormen voor samenwerking gevonden, die nu binnen Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centres of Expertise gerealiseerd worden. Het bedrijfsleven klopte soms wel bij onderwijs aan, maar lang niet alle scholen slaagden er in om dit om te zetten in resultaat.” Resultaat is de groeiende samenwerking tussen aoc's en hbo-instellingen. “Er is aansluiting van aoc's op inhoudelijke thema's waar de hogescholen verder mee kunnen”, zegt Nolles. “Die samenwerking willen we graag voortzetten. Samen sta je sterk.”

Hij noemt ook als resultaat de activiteiten op het gebied van leven lang leren, zoals de georganiseerde regiodagen over bijvoorbeeld beweiding, het Animal Event en het project ‘Van Koploper naar Peloton’ waarin studenten ondernemers hebben geadviseerd. Mooie projecten met goede resultaten. En naar burgers wordt nog steeds veel gedaan over imago, bijvoorbeeld in het project ‘Digitale inkijk in de stal’.

Waarom dit project?

- Het brengt bedrijfsleven opnieuw in verbinding met groen onderwijs en bevordert de kenniscirculatie tussen ondernemers, onderwijs en onderzoek
- Het bestendigt de positie van Nederlands human capital en de sector als geheel in de internationale agribusiness
- Studenten verwerven competenties voor internationaal bedrijfsleider
- Docenten ontwikkelen zich in contact met bedrijfsleven en netwerk
- Het project heeft goede bijeffecten opgeleverd: aansluitend is een doorlopende leerlijn ‘Internationaal bedrijfsleider’ van mbo naar hbo ontwikkeld.

De keuze van...
Jeroen

Project uitgelicht

Internationaal Bedrijfsleider

In de melkveehouderij worden bedrijven groter en internationaler. Er ontstaat een vraag naar competente bedrijfsleiders voor grootschalige melkveehouderijbedrijven binnen en buiten Nederland. Dit project had als doel een opleiding voor internationaal georiënteerde bedrijfsleiders neer te zetten. Een tweede doelstelling was het bevorderen van kenniscirculatie, waarbij bijvoorbeeld ervaringskennis uit grote bedrijven naar onderwijs komt.

Er is daarom vanuit dit project vooral ingezet op deelname in een goed netwerk. De kenniscirculatie en vraagarticulatie tussen ondernemers, onderzoekers, bedrijfsleven en onderwijs heeft immers positieve gevolgen voor al deze groepen.

Het projectteam heeft een leertraject ontwikkeld en begon daarbij samen met studenten met een vacatureomschrijving van de bedrijfsleider. Met Global Dairy Farmers is vervolgens een jaarprogramma opgesteld, een werkboek geschreven en zijn gastcolleges verzorgd. Er is ook aansluiting gevonden bij De Kennisclub, een netwerk van melkveehouders in Portugal. Daar zijn management traineeships op bedrijven uit voortgekomen. De resultaten hebben in eerste instantie baat voor studenten en docenten, met name competentieontwikkeling, maar uiteindelijk voor de hele sector. En in de doorlopende leerlijn 'Internationaal Bedrijfsleider' die Groenhorst en CAH Vilentum aansluitend op het project samen hebben ontwikkeld, stromen nu volgens Nolles bijvoorbeeld ook Chinese leerlingen en studenten in.

Het project liep van september 2008 tot maart 2010. CAH Vilentum Dronten was penvoerder en betrokken instellingen waren Groenhorst Barneveld, PTC+ Oenkerk, Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden, WUR LEI en de Global Dairy Farmers.

Lees alles over dit project op www.groenkennisnet.nl

Projecten Dier

Naar
legenda

3OSIS

Project waarin ondernemers, onderwijs en onderzoek samen de melkveehouderij innoveren. Doel is een duurzame melkveehouderij die ook zonder quotering de concurrentiekracht behoudt. Studenten komen erdoor in contact met inspirerende ondernemers.

OK B P N PO VO VM M H WO LLL
BO BO BO

AgriDirect onderzoek opleidingsniveau varkenssector

Om varkenshouderijonderwijs, ook postinitieel, up-to-date te houden was informatie over arbeidsmarktontwikkelingen en scholingsvraag nodig. Daarom interviewde AgriDirect 200 varkenshouders over de scholingsachtergrond van ondernemers en medewerkers op de bedrijven..

OK B P N PO VO VM M H WO LLL
BO BO BO

Boeren met een hoger waterpeil?

In landbouwgebieden rukt verdroging op en in natuurgebieden is een hoger waterpeil gewenst. Wat is een optimaal waterpeil en hoe kun je water conserveren? Het project biedt studenten, docenten en ondernemers inzicht in goed watermanagement en vergroot draagvlak voor een hoger waterpeil.

OK B P N PO VO VM M H WO LLL
BO BO BO

Creatief ketengericht ondernemerschap

Ontwikkelingen in de melkveehouderij vragen van ondernemers om maatschappelijk verantwoord ondernemen, creativiteit en marktkennis. Partners uit de zuivelketen werken samen met onderwijs aan o.a. opleiding van praktijkcoaches en meer draagvlak voor gehoor aan wensen van de maatschappij.

OK B P N PO VO VM M H WO LLL
BO BO BO

Gezonde risico's

Met de toenemende resistentie tegen antibiotica, de wens antibioticagebruik terug te dringen en preventie op multifunctionele bedrijven is het zaak om kennis van gezondheidsleer te verspreiden naar veehouderij en groen onderwijs. Dat wordt gerealiseerd in dit project.

OK B P N PO VO VM M H WO LLL
BO BO BO

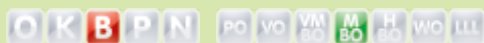
Vervolg projecten Dier zie pagina 70 en 71 >>

Projecten Dier

Naar
legenda

Hokdierscanner 2012

Voor de hokdierscanner zijn grotere pluimveehouders geïnterviewd over onder meer personeel, opleidingsniveau, personeelsverloop en investeringsplannen. Het project heeft inzicht opgeleverd in arbeidsmarkt en onderwijsniveau in de sector.

Internationaal bedrijfsleider

In de melkveehouderij worden bedrijven groter en internationaler. De sector sprak behoefte uit aan een opleiding voor internationaal georiënteerde bedrijfsleiders. Projectdeelnemers, met name in groen hbo, hebben samengewerkt met het netwerk van Global Dairy Farmers.

Junior Melkvee Academie binnen het onderwijs

De Junior Melkvee Academie wil toekomstige melkveehouders laten leren van ondernemers. Deze academie sluit daarvoor aan bij het netwerk van veehouders van de Melkvee Academie. Er zijn nieuwe vormen van praktijkleren ontstaan, bijvoorbeeld melkveecafé's.

Kansen voor koeien door samenwerking

Koeien & Kansen, een samenwerking voor duurzame melkveehouderij, constateerde behoefte aan een netwerk onderwijs (mbo en hbo), veehouders en onderzoekers. Dit netwerk richt zich onder andere op toepassing van kennis over mestbeleid en mineralenefficiëntie op het melkveebedrijf.

Leren in praktijknetwerken

Praktijknetwerken uit Veenweidegebied en het Veenweiden Innovatie Centrum Zegveld willen met onderwijs en onderzoek oplossingen bedenken voor regionale problematiek. Onderwijs verbetert, doordat mbo'ers en hbo'ers aan praktijkopdrachten werken.

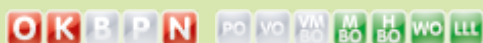
License to produce voor melkveehouders

Melkveehouders bij CONO Kaasmakers en Milq2 zijn koplopers in verantwoord ondernemen. Andere melkveehouders en ook onderwijs kunnen leren van hen. Studenten hebben zich verdiept in belangen van klanten, leveranciers, medewerkers, de maatschappij en financiers.

Maatschappelijke ontgroening van veehouderijstudenten

Veel studenten veehouderij komen van traditionele bedrijven en hebben minimale belangstelling voor duurzamer produceren. Dit project beoogt bij hen een open houding naar de maatschappij en de markt te stimuleren. Dit vergroot ook het innovatievermogen van de sector.

Melkwinning in relatie tot schaalvergroting

Bij melkwinning moet tegenwoordig rekening worden gehouden met efficiënte productie binnen grotere bedrijven en het imago dat wordt bepaald door gezonde melk en koeien in de wei. In dit project is gewerkt aan het actualiseren van kennis op scholen over melkqualiteit en -winning.

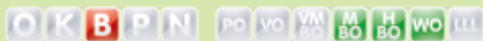
Omgevingsbewust bouwen

Melkveehouders die uitbreiden, moeten rekening houden met allerlei belangen, bijvoorbeeld van recreanten, natuurbeheerders en overheden. Mbo'ers en hbo'ers maakten stalontwerpen en adviseerden ondernemers over omgevingsbewust bouwen.

Ondersteuning GKC voor onderwijs primaire productiesectoren

Onderwijsdeelname in primaire productiesectoren is flink teruggelopen. Om de onderwijskwaliteit te borgen hebben betrokken partijen in maart 2011 het manifest goed onderwijs voor vitale agro- en tuinbouwsectoren opgesteld en uitvoering gegeven aan het actieplan.

Onderzoek QuickScan Pluimvee

Voor verbetering van pluimveeonderwijs is de arbeidsmarkt in de sector, opleidingsniveau en de scholingsvraag onderzocht. AgriDirect heeft daarvoor ruim twintig bedrijven bevraagd.

Pluimveeonderwijs als kenniscentrum van en voor het bedrijfsleven

De sector wil samenwerken met onderwijs aan een kenniscentrum waar docenten en studenten deelnemen in een netwerk van innovatieve bedrijven. Doel is nieuwe kennis, actueel onderwijs, goed imago, professionalisering docenten en instroom van goed opgeleide mensen.

Professionalisering melkveehouderij

Onderwijs moet vanwege technologische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen bijdragen aan ondernemerskwaliteiten. Scholen hebben instrumenten getest van Wageningen UR, Olympe strategiebepaling en van de Rabobank -een financiële tool over bedrijfsopvolging-. Onderwijs heeft nu meer aandacht voor ondernemersvisies.

Sensortechnologie in de melkveehouderij

Nieuwe technologieën leveren melkveehouders data voor management. Na inventarisatie van wensen van melkveehouders (monitoring jongvee, weidegang, mastitis) is er onderwijsmateriaal gemaakt. In dit project leerden melkveehouders, en ook leerlingen en studenten, werken met sensortechnologie.

TUNE

Een nieuwe vorm van praktijkleren waarbij mbo-leerlingen en hbo-studenten gezamenlijk vraagstukken van ondernemers beantwoorden, gestart in 2007. Die ondernemers, in dit geval veehouders in Zuid-Nederland, dragen zo bij aan de kwaliteit van afgestudeerden.

Van Authentiek naar Intrinsiek

Met dalende onderwijsdeelname, mede door een slecht imago van de intensieve varkenshouderij, verliest onderwijs kwaliteit. Samenwerking, gestart in 2006, wil dit keren. Een authentieke leersituatie moet het leerproces intrinsieker/natuurlijker maken.

Van Koploper naar Peloton

Het netwerk van Kansen voor Koeien is benut om koplopers (onderwijs, onderzoekers) te verbinden met het peloton (veehouders) voor kennis over organische stof in de bodem en de uitstoot van ammoniak en broeikasgassen.

Verduurzaming veehouderij door middel van innovatieve diervoeding

Er is een leerlijn ontwikkeld voor innovatie van diervoeding en diervoedertechnologie. Studenten kunnen gebruikmaken van het Feed Design Lab en werken aan nieuwe diervoeding, bijvoorbeeld met algen of insecten.

Versterking varkenshouderijonderwijs door samenwerking

De internationaal georiënteerde varkenssector ziet het leerlingenaantal dalen, met mogelijk consequenties voor kwaliteit van onderwijs. Samenwerking moet bijdragen aan meer instroom en indien nodig, nieuw onderwijsmateriaal.

Versterking pluimveeonderwijs door samenwerking

Pluimveebedrijven kampen met een toenemend tekort aan geschoold personeel. Dit project wil de vakkennis veilig stellen door een verbinding van onderwijs met bedrijfsleven te leggen met een nieuw opleidingsmodel, waarbij actuele kennis in onderwijs wordt gebruikt.

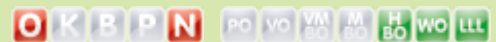
Werken met 'Groen-compost'?

Groencompost, een duurzame meststof, kan baat hebben voor bodemvruchtbaarheid, bodemstructuur en bodemleven en ook de weidevogelstand. Om afzet te bevorderen is inzicht nodig in gebruiksmogelijkheden. Daar is in samenwerking van onderwijs en bedrijfsleven naar gekeken.

Zomercursus varkenshouden 2020: zoötechnisch management vanuit een nieuw perspectief

Project om kenniscirculatie in de varkenshouderij te bevorderen. Medewerkers in de sector hebben naast vakkennis ook de competenties nodig om duurzame oplossingen voor de toekomst te bedenken. In gezamenlijke zomercursussen zijn relevante maatschappelijke ontwikkelingen ter sprake gekomen.

Netwerk Dier

Lesmateriaal

- Leermiddelen Startpagina Productiedieren (MBO)
- Leermiddelen uit RIGO/KIGO-projecten

Collega's

- Wageningen UR Livestock Research
- CIV-A&F (meetingpoints Melkvee, Pluimvee, Varkens)
- CoE-AgroDier
- Netwerken van bedrijven van de scholen
- Han Swinkels, lector Duurzame Veehouderijketens (HAS)
- Ruud Zanders, lector Gezonde Pluimveehouderij (CAH)
- Jelle Zijlstra, lector Melkveehouderij (tot oktober 2013) (VHL)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)
- Hogescholen via lectoraten

Programmaleider
Jeroen Nolles

Digitale platformen

- Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij
- Varkensnet

- Topsector AgroFood
- HCA-A&F
- Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij
- NAJK
- Stichting Weidegang
- Duurzame Zuivelketen
- Convenant Weidegang

Sector

Dierenwelzijn gaat over het voldoen aan de behoeftes van dieren en de zorg voor hun fysieke en mentale gezondheid. Het programma Dierenwelzijn is opgezet vanwege het maatschappelijk belang ervan, de vele diersoorten die op verschillende manieren waarden voor mensen hebben, en de complexiteit van bijvoorbeeld kennis en emoties hierover. In de projecten gaat het om ontsluiting, ontwikkeling en toepassing van kennis over welzijn van dieren. Het programma is inmiddels beëindigd maar dierenwelzijn blijft een netwerk in het Onderwijsvernieuwingenprogramma Productie en handel Dier.

Aan het woord

Hans Hopster, *programmaleider*

‘Ter inspiratie van onderwijs en ondernemers’

“Er is voor het mbo een cursus Dierenwelzijn gemaakt in samenwerking met de Dierenbescherming”, zegt Hans Hopster, programmaleider. “Het Dierenwelzijnsweb (DWW) is een prachtig, heel informatief resultaat. Mooi zijn ook de dierenlessen voor het basisonderwijs. Er was nog nauwelijks goed, ongekleurd materiaal op dit gebied.”

Misschien wel het belangrijkste is dat dierenwelzijn voor docenten een rol gaat spelen. Ze hebben bijvoorbeeld enthousiast deelgenomen aan workshops over ‘hoe om te gaan met dierenwelzijn in de curricula?’. Een belangrijk resultaat van het programma is een netwerk van betrokken en gemotiveerde docenten. Dat zijn docenten van mbo en hbo die het thema nadrukkelijk en naar actuele inzichten en ontwikkelingen in het lesprogramma willen implementeren.

Geïnteresseerde burger

Verder hebben projectdeelnemers lesmaterialen ontwikkeld en manifestaties georganiseerd. Ze hebben ook onderzoek uitgevoerd, bijvoorbeeld een analyse van de positie van dierenwelzijn in verschillende mbo-dieropleidingen.

“Het programma zorgt zo voor kennis en inspiratie”, zegt Hopster. “Dat geldt met name voor de dierenopleidingen, maar ook voor ondernemers en organisaties. Er is nadrukkelijk gezocht naar verbinding met de samenleving. Het Dierenwelzijnsweb wordt inmiddels door veel belangstellenden geraadpleegd en gevolgd op Facebook en LinkedIn. Zo ontsluiten we niet alleen kennis voor het onderwijs, maar ook voor de

geïnteresseerde burger. Dierenwelzijn houdt immers niet op bij de poorten van het onderwijs.”

Stimulans

Die maatschappelijke relevantie is duidelijk. Er zijn regels gekomen voor huisvesting van dieren, transport en slacht, met als uitgangspunt dat dieren geen onnodige pijn lijden en dat hen zorg wordt geboden als dat nodig is. Het ministerie van Economische Zaken vindt dat dierenwelzijn en diergezondheid een plaats moeten krijgen in het onderwijs. Maar “vraagsturing vanuit de bedrijven is een lastig punt”, constateert Hopster. “De overheid zal moeten blijven ondersteunen om het thema op de agenda’s van bedrijven te krijgen en te houden. Voor burgers is het een issue, voor bedrijven vaak een integraal onderdeel van duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen.” Hij hoopt dat de ontwikkeling van het Center of Expertise Agrodier een extra stimulans vormt voor bedrijven.

De aandacht voor dierenwelzijn blijft. Organisaties zoals de Dierenbescherming, de Vereniging van Nederlandse Dierentuinen en de Raad van beheer op kynologisch gebied zien onderwijs als een belangrijke partner hierin. “Andere organisaties kunnen zich nog aansluiten”, zegt Hopster. “Het Dierenwelzijnsweb en andere activiteiten om betrokkenheid van scholen en docenten te stimuleren, worden gecontinueerd in het Onderwijsvernieuwingenprogramma Dier.”

De keuze van...
Hans

Waarom dit project?

- Maatschappelijk relevant onderwijs voor basisscholen
- Meer bewustzijn van dierenwelzijn
- Een mooi leerproject voor hbo'ers die leskisten maakten
- Toegankelijke informatie en lesmateriaal voor leerkrachten in basisonderwijs

Lees alles over dit project
op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

Dierenlessen in het basisonderwijs

Wil je bewuste burgers die rekening houden met welzijn van dieren, dan moet dierenwelzijn al vroeg een vertrouwd begrip zijn. Voor basisscholen was echter nog nauwelijks goed materiaal voorhanden. Doel van dit project was leerlingen van basisscholen te bereiken met een lespakket over biologie en welzijn van dieren. Dat zou hen meer bewust maken van dierenwelzijn. Eerder was een project Dierenwelzijn voor de basisschool uitgevoerd. Projectdeelnemers maakten daarin lessen over dierenwelzijn bij voedselproducerende dieren. HAS Hogeschool heeft samen met de andere projectpartners dit materiaal getest op basisscholen, in groep 3 en groep 4. Ze keken naar bruikbaarheid, enthousiasmering en leeropbrengst. Na de testfase is het lesmateriaal aangepast. Er is ook een deel over gezelschapsdieren toegevoegd omdat dit beter aansluit bij de belevingswereld van kinderen. Studenten van de hogeschool ontwierpen leskisten bij de dierenwelzijnslessen om interactief onderwijs te bevorderen. Een tweede evaluatiemeting toonde een positieve leeropbrengst.

Het lespakket heeft een keurmerk van Natuur- en MilieuEducatie gekregen voor lesmaterialen in het basisonderwijs, de kwaliteitsmeter NME. Het materiaal is beschikbaar op Groen Kennisnet (Dierenwelzijnsweb> dierenwelzijnslessen) en GroenGelinkt. Leerkrachten en leerlingen van basisscholen kunnen er terecht voor lessen over biologie en het welzijn van kip, varken, koe, geit, konijn, vis en honingbij.

Het project begon in september 2011 en heeft twee jaar gelopen. HAS Hogeschool Den Bosch is penvoerder geweest. De school werkte samen met Wageningen UR, LTO, Fontys PABO Den Bosch, OVC-Educatieve dienstverlening, Steunpunt Smaaklessen en de Landelijke Dierenbescherming. Diverse basisscholen namen deel aan het project.

Projecten Dierenwelzijn

Naar
legenda

Animal event II

Een educatief dierenevenement, jaarlijks op het terrein van Safaripark Beekse Bergen. Gericht op verantwoord houden van dieren voor sport, gezelschap en recreatie. Studenten helpen mee bij organisatie en uitvoering.

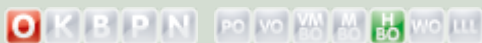
Animal Welfare Quality Management

Ontwikkeling van onderwijs waarin de Europese systematiek voor dierenwelzijn uitgangspunt is. Docenten voor de minor AWQM zijn geprofessionaliseerd en met bedrijfsleven, waar AWQM nog niet doorgedrongen is, is contact over stage- en afstudeerprojecten.

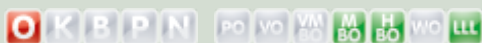
Artikel 12 Wildlife

Artikel 12 verwijst naar de Wet op de Dierproeven. Omdat eisen strenger worden, is er vraag naar mensen die handelingen bij in het wild levende dieren kunnen en mogen verrichten. In het project is hiervoor een aanvulling op het hbo-curriculum ontwikkeld.

Cursus dierenwelzijn mbo en vrijwilligers Dierenbescherming

Hoe behandel je dierenwelzijn in de les? Dit project is gericht op beter onderwijs voor groen mbo (niveau 3 en 4) en (vrijwillige) medewerkers van de Dierenbescherming. Er is ook een online zelfstudiecursus ontwikkeld.

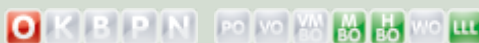
Dierenlessen in het basisonderwijs

Wil je bewuste burgers die rekening houden met welzijn van dieren, dan moet dierenwelzijn al vroeg een vertrouwd begrip zijn. Voor basisscholen, waarvoor nauwelijks materiaal bestond, zijn een lespakket, met een keurmerk vanuit Natuur- en MilieuEducatie, en een website ontwikkeld en getest op basisscholen.

Dierentuinvvoeding

Om bijvoorbeeld overgewicht, skelet- en hoefproblemen te voorkomen, bestaat in Europa de EAZA Nutrition Group en in Nederland de NVD voedingsgroep. Er is materiaal ontwikkeld voor (aanstaande) diervverzorgers dat verder ontwikkeld en verspreid wordt.

Dierenwelzijn in beeld

In dit project zijn films, foto's en ander beeldmateriaal gemaakt over diergedrag en huisvesting van dieren. Dit materiaal, opgeslagen in een beeldbank, richt zich niet alleen op onderwijs, maar ook op veehouders.

Dierenwelzijn in het voortgezet onderwijs

Voortgezet onderwijs wil graag maatschappelijke projecten met echte opdrachtgevers. Groene hbo'ers hebben voor leerlingen en docenten havo, vwo en technasiums scholen lesmateriaal en projecten dierenwelzijn ontwikkeld.

Dierenwelzijn, hoe smakelijk is dat?

Door kinderen te interesseren voor de relatie van dierenwelzijn en voedsel, raken zij meer betrokken bij dierenwelzijn. Het project sluit aan op het programma Smaaklessen. Betrokken studenten uit groen hbo leren over het thema en ontwikkelen didactische vaardigheden.

Dierenwelzijnsweb Aantrekkelijk en Internationaal

Het project beoogt gebruik van de website dierenwelzijnsweb.nl, een kennisportal voor groen onderwijs en daarbuiten, te stimuleren. Onder meer met social media en een nieuwsbrief. Het biedt kenniscirculatie met nieuws, stagebank, studentervaringen en participatiemogelijkheden.

Educatie en dierenwelzijn

Citaverde College sloot met dit project aan bij de opening van een regionaal dierenwelzijnscentrum van Dierenbescherming Limburg in 2011. Met een lessencyclus voor basisonderwijs wil het aoc mensen betrekken en voorlichten over hun (huis)dieren.

Ondernemen met dierenwelzijn

Mogelijkheden voor welzijnsvriendelijk ondernemen zijn in kaart gebracht en met onderzoekers is gekeken hoe de houding van veehouders ten aanzien van welzijnsvriendelijk ondernemen veranderd kan worden. Bijvoorbeeld in een masterclass over een welzijnscheck en een actieplan.

Project voor de Dieren

Burgers en bezoekers van kinderboerderijen en dierenwinkels hebben behoefte aan betrouwbare informatie over dierenwelzijn om hun gedrag naar dieren te bepalen. Die behoefte is in kaart gebracht.

Versterking varkenshouderijonderwijs door samenwerking

De internationaal georiënteerde varkenssector ziet het leerlingenaantal dalen, met mogelijk consequenties voor kwaliteit van onderwijs. Samenwerking moet bijdragen aan meer instroom en indien nodig, nieuw onderwijsmateriaal.

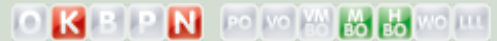
Waarborgen van paardenwelzijn

Projectdoel was het paardenwelzijn in Nederland te verbeteren door leerlingen/studenten, docenten en ondernemers bewust te maken van de oplossingen hiervoor. Na een inventarisatie van risico's en oplossingen richtte het project zich op kennisverspreiding en scholing.

Website Dierenwelzijnswijzer: ontsluiten van dierenwelzijns kennis voor mbo en hbo

Doel was de kwaliteit van mbo- en hbo-onderwijs over dierenwelzijn te verbeteren. De site DierenWelzijnsWijzer (DWW, dierenwelzijnsweb.nl) maakt kennis, ervaringen en onderwijshulpmiddelen toegankelijk en ondersteunt netwerken rond dierenwelzijn.

Welzijnsmonitor Vleeskalveren

Monitoring van met name huisvesting en voeding moet de samenleving garanties bieden dat de vleeskalverensector aandacht heeft voor dierenwelzijn. Studenten hebben een multimediaal product ontwikkeld voor training van inspecteurs.

Netwerk Dierenwelzijn

Lesmateriaal

- Leermiddelenpagina Dierenwelzijnsweb op GKN
- Leermiddelen uit RIGO/KIGO-projecten

Collega's

- Wageningen UR Livestock Research
- Wageningen Centre for Animal Welfare and Adaptation (CAWA)
- Netwerk Dierenwelzijn MBO en HBO
- CIV-A&F (meetingpoints Melkvee, Pluimvee, Varkens)
- CoE-AgroDier
- Dr. ing. Hans Hopster, lector Welzijn van Dieren (VHL)
- Dr. ir. Han Swinkels, lector Duurzame Veehouderijketens (HAS)
- Ing. Jelle Zijlstra, lector Melkveehouderij (VHL)
- Dr. Paddy Walker, lector Duurzame Visserij en Aquacultuur (VHL)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)
- Hogescholen via lectoraten
- Expertisecentrum Dierenwelzijn (Box 4)
- BO Onderzoeksprogramma Dierenwelzijn
- NWO Onderzoeksprogramma Waardering van dierenwelzijn
- Onderzoeksprogramma Welzijn Gezelschapsdieren

Programmaleider
Hans Hopster

- Sectorpartijen veehouderij
- Dierenbescherming
- Raad van Beheer (honden)
- Raad voor Dieren-
aangelegenheden (RDA)
- Sectorraad Paarden
- Levende Have
- ZLTO
- LTO Noord
- LICG

Sector

Digitale platformen

- Dierenwelzijnsweb
- Nieuwsbrief
Dierenwelzijnsweb

Programma

Paard

De hippische sector constateerde een gebrek aan inhoudelijke aansluiting tussen bedrijfsleven en onderwijs. En vanuit de politiek waren er eisen over veiligheid en dierenwelzijn. Het programma Paard realiseerde meer afstemming tussen hippisch bedrijf en onderwijs en andersom. Het ging onder meer om het stimuleren van innovatief ondernemerschap en kennisverspreiding. Het thema Paard gaat verder onder het Onderwijs vernieuwingsprogramma Dier.

Aan het woord

Greta van Beek, programmaleider

‘We willen door met docenten- en netwerkdagen’

“Er is een platform van onderwijs en ondernemers ontstaan dat veel invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het kwalificatiedossier Paard voor het mbo”, zegt programmaleider Greta van Beek. “Dat platform kwam voort uit het Kigo-project ‘Hippisch bedrijf en Onderwijs’ en produceerde een nota over hippisch onderwijs in 2028.”

Het belang van het platform, en de samenwerking die dit inhoudt, kan niet worden onderschat, denkt Van Beek. “Het werkt twee kanten op: dit platform helpt zowel bij betrokkenheid van het bedrijfsleven als die van onderwijs.” De betrokkenheid van het bedrijfsleven is volgens haar sowieso substantieel toegenomen. “De contacten tussen onderwijs en ondernemers waren vooral persoonlijke contacten en minder structureel van aard. Nu zijn er behalve het platform bijvoorbeeld ook gezamenlijke netwerkdagen.” Zelf is Van Beek namens het hoger onderwijs lid van de adviesgroep Onderwijs van de Sectorraad Paarden.

Thema welzijn

Er is ook meer samenwerking gekomen tussen scholen, vooral bij hogescholen. “Zij hebben zich gespecialiseerd en ieder heeft zijn unique selling point benoemd. Ze gebruiken elkaars specialismen. Mbo’s zijn wat terughoudender in die samenwerking, maar er is ook meer samenwerking gekomen in de onderwijskolom: mbo, hbo en wo.”

“Verder is het thema welzijn meer op de agenda gekomen van bedrijven en onderwijs. Dat heeft concrete producten opgeleverd en lesmodules zoals match or

mismatch of in het project Welzijn en Training, gericht op diervriendelijke trainingsmethoden.”

Deskundigheid van docenten

“Wat training van paarden betreft, daar heeft echt een professionalisering plaatsgevonden. Bijvoorbeeld met inzet van sportpsychologie waarbij naar mogelijke interventies in de relatie ruiter en paard wordt gekeken.” Docenten van mbo en hbo zijn op initiatief van het bedrijfsleven bijgeschoold. “De georganiseerde docentendagen, eens per jaar, hebben als doel de deskundigheid van docenten op bepaalde gebieden te vergroten. Daar willen we graag mee doorgaan. We willen ook graag de netwerkdagen onderwijs – bedrijfsleven voortzetten. Ook de mogelijkheid om de gegroeide samenwerking binnen groen onderwijs voort te zetten, kan onderwijs en bedrijfsleven goede diensten bewijzen.” “Er zijn een tiental projecten uitgevoerd die veel kennis en lesmateriaal hebben opgeleverd”, vat Van Beek samen. “In vrijwel ieder project onder het programma Paard heeft ook een onderzoeker meegelopen. Onderzoek heeft op die manier altijd ten grondslag gelegen aan de geleverde producten.”

De keuze van...
Greta

Waarom dit project?

- Het leidde tot meer aandacht en bewustwording voor welzijn in training van paarden,
- Er kwam mbo- en hbo-lesmateriaal uit voort op het terrein van training en welzijn
- Het leidde tot een wetenschappelijke publicatie over gangbare trainingspraktijken en consequenties voor welzijn
- Er ontstond een netwerk met trainings- en welzijnsgerelateerde projecten en activiteiten

Lees alles over dit project op www.groenkennisnet.nl

Project uitgelicht

Welzijn en training

Met de recente groei van de paardensport in Nederland, dreigde de gezondheid en het welzijn van het (sport)paard in het gedrang te komen. Tegelijk is er veel maatschappelijke aandacht voor dierenwelzijn die maakt dat ook de paardensector en de paardensport zich moeten verantwoorden over de gebruikte methoden voor het houden en trainen van paarden.

Dit project richtte zich op diervriendelijke trainingsmethoden. Doel van het project was de kennisontwikkeling en kennisoverdracht op het gebied van trainingsleer en -fysiologie te vergroten en daarmee het welzijn van de sportpaarden te verbeteren. Bij leerlingen en studenten heeft deelname in de projecten en gebruik van de resultaten van die projecten, tot meer bewustwording over paardenwelzijn geleid. Studenten zijn ingezet bij de presentatie van die resultaten en werden daarmee goed voorbereid op een adviseursrol in de paardensector.

In het project is het gebruik en de belasting van paarden in kaart gebracht. Waar kunnen problemen verwacht worden en hoe kan een oplossing met behulp van een training worden gerealiseerd? Er is ook een onderwijsprogramma ontwikkeld voor zowel mbo als hbo, gericht op training en gebruik van paarden uitgaande van welzijn.

Het project, waarvan Hogeschool Van Hall Larenstein penvoerder was, liep tot december 2010. Betrokken partijen waren de Animal Sciences Group - Wageningen UR, Helicon Opleidingen (NHB Deurne), Euregio Laboratory and Services, Sectorraad Paarden, Stoas Wageningen Vilentum Hogeschool en Mustad (hoefsmederijartikelen).

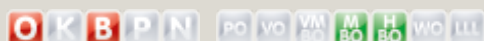

Projecten Paard

Naar
legenda

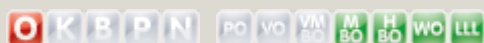
Bedrijfsanalyse in de paardensector

Projecten waarin mbo'ers en hbo'ers samen een bedrijfsanalyse maakten op basis van kengetallen. Voor studenten een realistische leeromgeving en voor hippische ondernemers bruikbare adviezen voor hun bedrijfsvoering. Leverde ook een wegwijzer bedrijfsanalyse in de paardensector op.

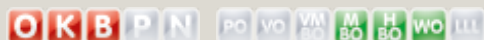
Betrouwbare Basiskennis Beschikbaar

Bestaande (wetenschappelijke) kennis is beter toegankelijk en toepasbaar gemaakt voor ondernemers, (organisaties van) paardenliefhebbers en onderwijs. Er is onder andere een competitie opgezet in paardenkennis, om vakbekwaamheid van mbo'ers te stimuleren. En er kwam een handboek fokkerij dat beschikbaar is op Groen Kennisnet.

Match or Mismatch

Match or mismatch legt de relatie tussen ruiter en paard en raakt aan de welzijnsdiscussie. Er zijn criteria nodig die wijzen op stress of ongerief. In het project is een gevalideerde tool ontwikkeld waar mbo'ers en hbo'ers mee kunnen oefenen, o.a met filmpjes.

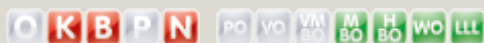
Objectief verantwoord inzetten van paarden

Paarden worden vaak niet oud en mogelijk is er bij training een relatie met overbelasting. In het project is meer kennis over belasting ontwikkeld met het oog op de gezondheid van het paard. Van belang voor ruiters en professionals.

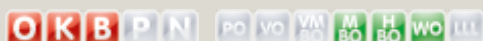
Platform Hippisch Bedrijf en Onderwijs

Onderwijs en bedrijfsleven zijn gebaat bij goede samenwerking en uitwisseling van kennis. Er is een Platform Hippisch Bedrijf en Onderwijs gestart en een visie op het hippisch onderwijs voor de toekomst ontwikkeld: Hippisch Onderwijs in 2028, een wenkend perspectief.

Traineren, meten, weten

Belangstelling voor welzijn, training en veiligheid in paardensport neemt toe. Met hulpmiddelen en meetsystemen; bijvoorbeeld voor beoordelen van de houding van de ruiter, kunnen paardenhouders en paardensporters geholpen worden om op verantwoorde wijze om te gaan met hun paard.

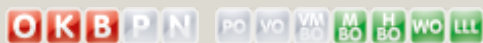
Veiligheid mens en paard

Met meer paardensporters is er meer kans op ongevallen met paarden. Daarom is op verzoek van organisaties aandacht besteed aan veiligheid. Via bewustwording en inventarisatie veiligheidsmaatregelen en met voorlichting, trainingen en lespakketten.

Welzijn en Training

Ook de paardensector moet zich vanwege dierenwelzijn verantwoorden over houden en trainen van paarden. In het project is met het oog op diervriendelijke trainingsmethoden het gebruik en de belasting van paarden in kaart gebracht. Meer kennis over training en fysiologie voor studenten.

Netwerk Paard

Lesmateriaal

- Leermiddelen Startpagina Paard (MBO)
- Leermiddelen uit RIGO/KIGO-projecten
- Electronisch Leerboek Fokkerij Paard

Collega's

Team Paard:

- Johan Folmer, Dick van Dijk, Fenna Westerduin, Jennifer Wessels Boer, Kathalijne Visser, Linda Roost, Marcel Counotte, Mieke Theunissen, Nico Schulpen, René Wijlens, Ruth van der Beek
- Drs. J.E.H.M. (Joep) Bartels, lector Innovatief Ondernemen in de Paardensector (HAS)

Nieuwe kennis

- Wageningen UR (via instrument WURKS)
- Wageningen UR (via instrument BOGO)

Programmaleider
Greta van Beek

- De onderwijscommissie van Sectorraad Paarden (SRP)
- Bond van Hengstenhouders
- Vereniging van hengstenopfokkers
- Nederlandse vereniging van hoefsmeden
- Nederlandse vereniging van fysiotherapie bij paarden
- Nederlands vereniging van zadelmakers en rijzadelspecialisten

- FNRS
- Koepel Fokkerij
- KNHS
- FNHO
- KWPN
- LTO Noord
- VSN
- GGP
- ZLTO
- LLTB

Sector

Digitale platformen

- Paardennet
- Nederlands Hippisch Kenniscentrum

Colofon

Overzine - Een overzicht 2007-2013

Overzine is een eenmalige uitgave van de Groene Kennis Coöperatie (GKC).

Redactie

S[i]lo (Igor Bennik, Pieter Boetzkes, Ton van den Born, Jan Nijman en Martin Versteeg)

Eindredactie

GKC-bureau

(Irene van Leersum en Gerlinde van Vilsteren)

Vormgeving en realisatie

TCD | Tromp Communicatie & Design,
Groesbeek

Fotografie

Ton van den Born, Jan Nijman, Thinkstock,
aoc's, hao-instellingen, Wageningen UR

Oplage

500 exemplaren

Verspreiding en bestellen

Overzine is februari 2014 verspreid onder belanghebbenden in het groene domein: zowel het groene onderwijs, overheid, onderzoek als bedrijfsleven.

Wilt u een extra exemplaar ontvangen?

Mail dan naar info@gkc.nl en we sturen u graag een Overzine toe.

U kunt het magazine online lezen op:

www.groenkennisnet.nl/projecten

Contact

Groene Kennis Coöperatie

Atlas

Droevendaalsesteeg 4

Gebouw 104

6708 PB Wageningen

info@gkc.nl

www.groenkennisnet.nl

www.samenwerkenmetgroenonderwijs.nl

Mede mogelijk gemaakt door

Ministerie van Economische Zaken

© Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding en met toestemming van de eindredactie.

Terug naar de projecten

Projecten Voeding en Gezondheid	10
Projecten Ketens en Agrologistiek	16
Projecten Plant	22
Projecten Internationalisering	28
Projecten Ondernemerschap	34
Projecten Multifunctionele Landbouw	40
Projecten Leven Lang Leren	46
Projecten Natuur en Landschap	52
Projecten Groene Kennis voor Burgers	58
Projecten Regionale Transitie	64
Projecten Dier	69
Projecten Dierenwelzijn	76
Projecten Paard	82

Legenda

De in de overzichten genoemde projecten hebben verschillende materialen opgeleverd en zijn bedoeld voor of ontwikkeld door verschillende onderwijsniveaus. Per project zijn er twee iconenbalken opgenomen. De iconen in de eerste balk verwijzen naar de soort materialen die het project heeft opgeleverd. De iconen in de tweede balk verwijzen naar de soort onderwijs en het niveau.

Materialen

Onderwijsmateriaal: materiaal dat voor lesgeven te gebruiken is, zoals les- en educatief materiaal, curricula, workshops etc. Ook een cursus past in deze categorie.

Kennisverspreiding: zowel online als offline materiaal, zoals websites, dossiers, wiki's, folders, tijdschriftartikelen, video's en radio en tv-opnamen met gebundelde informatie.

Beleidsondersteuning: materiaal voor onderwijsmanagers; inventarisaties, visies, rapporten, presentaties en adviezen.

Professionalisering docenten: materiaal waarmee docenten zichzelf verder kunnen professionaliseren, zoals docenttrainingen, toolboxen en coaching.

Netwerken: sommige projecten hebben netwerken opgeleverd waarin onderwijs en buitenwereld elkaar vinden.

Onderwijs

Primair Onderwijs - algemeen

Voortgezet Onderwijs - algemeen

Vorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs - sector Groen

Middelbaar Beroepsonderwijs - sector Groen

Hoger Beroepsonderwijs - sector Groen

Wetenschappelijk Onderwijs - sector Groen

Leven Lang Leren - postinitieel - sector Groen

Groene Kennis
Coöperatie

**Klaar voor de
volgende stap in
innovatie en
kennisuitwisseling!**

